

SAPIENTIA SZERZETESI HITUDOMÁNYI FŐISKOLA

ESTI TAGOZAT

ETIKATANÁRI MESTERKÉPZÉS

Etika tanítás mesével

Lázár Ervin etikája a Szegény Dzsoni és Árnika meséje alapján

Szakdolgozat

Készítette: Györgyné Kollár Gabriella

Témavezető: Mervay Miklós

Budapest

2016

Tartalom

Bevezető gondolatok	3
I. A mese pszichológiája	5
1. Miért mondok mesét?	5
2. Milyen a jó mese?	8
3. Hogyan meséljünk?	11
4. Mit tanulhatunk a mesékből?	13
5. A mesék szimbolikája	16
6. Az érzelmi intelligencia	17
II. A mesék fajtái	18
1. A népmese - a szóbeli költészet	18
2. A műmese - rögzített forma	20
3. Lázár Ervin meséi - népmesei gyökerekből táplálkozó műmesék	22
III. Lázár Ervin	25
1. Életútja	25
2. Munkái	27
IV. A Szegény Dzsoni és Árnika	29
1. fejezet: A mesés kezdet - Kommunikáció, az indulatok kezelése	30
2. fejezet: Kísértéseink: szabadság, gazdagság, hatalom	33
3. fejezet: Párvalasztás, a döntés és következményei	35
4. fejezet: Bűn és bűnhődés: botlás és következmény	37
5. fejezet: Pályaválasztás, tehetség, siker	39
6. fejezet: Énképünk	41
7. fejezet: Empátia, a beleérzés művészete	43
8. fejezet: A megbocsátás fontosságáról	44
V. Ajánlások az óratervek készítéséhez	46
VI. Befejezés	49
Irodalomjegyzék	52
Rezümé	54
Függelék	55

Bevezető gondolatok

"Örömöm sokszorozódjék a te örömödben
hiányosságom váljék jóssággá benned!"

(Weöres Sándor)

Régi adósságom törleszttem ezzel a dolgozattal. A Szegény Dzsoni és Árnika meséjén nőttem föl a gyerekeim és mindig bennem volt, hogy illene megköszönni Lázár Ervinnek ezt a nagy ajándékot, amit számunkra ez a mese - és a többi is - jelentett. Aztán teltek múltak az évek és egyszer csak hallom a rádióban, hogy "hosszas betegség után elhunyt..." Idén lenne 80 éves és 10 éve már nincs földi címe, ahová mehetne a levél. Így hát most itt írom le: KÖSZÖNÖM A TANÍTÁST, KEDVES LÁZÁR ERVIN! Igyekszem tovább adni, mesélni, tanítani, simogatni..., ahogy Árnikától tanultam.

Azután azt gondoltam, ha a saját gyerekeimnél bevált az, hogy a meséken keresztül tanítottuk nekik azt, hogyan érdemes élni, győzni úgy, hogy közben másoknak is segítünk, akkor ez beválhat a többi gyereknél is. Miért ne épülhetne erre a meseregényre egy etika tanmenet? Annyira a mindennapjainkat érintő problémákról van szó benne - úgy mint: kommunikáció, szabadság-rabság, szerelem-párválasztás, pályaválasztás-hívás, önzés-empátia, stb. S mint tudjuk *A csodapatikából*¹ is: legjobban másokon ismerjük fel egyes betegségeink, lelki sérüléseink tüneteit. Egy mese remek tükör lehet, hogy megmutassa a valódi énünket. S ha ezt még humorral is fűszerezzük és azt látom, hogy nincs szégyenkezni való abban, ha nem vagyunk tökéletesek, mert a másik sem az, de így is szerethetőek vagyunk, ez a legtöbb, amit kaphatunk az etika-erkölcstan órákon (és a szüleinktől otthon).

Ezekkel a gondolatokkal választottam szakdolgozatom tárgyának Lázár Ervin meséjét. Célom: a mese pszichológiájának segítségül hívásával bizonyítani, hogy nagyszerű terep lehet a mese - de különösen Lázár Ervin: Szegény Dzsoni és Árnika című meseregénye - az etikai értékek továbbadására.

¹ LÁZÁR ERVIN: *Bab Berci kalandjai*, Osiris, Bp., 2006., 11.

Elemzésem első felében ezért gondolkodom arról: Honnan ered és mitől jó egy mese? Miért lehet hatékony eszköz a tanító-nevelő munkánkban? Hogyan hatnak és mit jelentenek a mesék szimbólumai? Kinek szól a mese?

Dolgozatom második felében szeretném tematikailag kibontani:

- Milyen értékrendet képviselnek a Lázár Ervin Szegény Dzsoni és Árnika meséjének szereplői, mit tanítanak nekünk a saját életünkre vonatkozóan?
- Miféle világnézet vezette Lázár Ervint története megírásában?
- Honnan eredt és hová vezették a gyermekkorában megélt élmények?
- Mit tanulhatunk a meséiből és mi az, amit nekünk is tovább kell adnunk?
- Hogyan érdemes ezt tenni anélkül, hogy agyoncsapnánk vele a mesevarázst?

Azt gondolom, hogy szükséges és nagyszerű lehetőség az iskolákban bevezetett etika-erkölcstan óra, amely időt ad arra, hogy megálljunk gondolkodni: ki vagyok én? honnan hová tartok? kik az útítársak?

Ha jól végzi a dolgát a pedagógus, akkor ezeken az órákon nincs szorongás, teljesítmény kényszer, viszont remek lehetőség adódik az érzelmi intelligencia fejlesztésére. Fontos, hogy legyen időnk megismerni egymás gondolatait, megtanítsuk az erőszakmentes kommunikáció alapjait, hogy később is megőrizték kíváncsiságukat az őket körülvevő világ iránt.

A gyermek zsenge korában tükörkép. Azt tükrözi vissza, amit tapasztal. A legtöbbet ekkor utánzással tanulja. Segíteni tehát mintaadással, dramatikus játékkal, meséléssel, beszélgetéssel lehet. Ebben hiszek és ezért választottam szakdolgozatom témájának egy olyan szerzőt és meséjét, aki ebben a hitemben megerősített, világnézetével pedig példát adott az elfogadásra, empátiára, a megbocsátó szeretet erejére...

Szeretném kifejezni hálámat a Sapientia Szerzetesi és Hittudományi Főiskola Pedagógia- és Morálteológia-tanszékek tanárainak, akiktől sokat kaptam. Szerettem a sapientiás szombatokat! Köszönöm mentoromnak, Mervay Miklósnak a szakmai és emberi támogatást.

I. A mese pszichológiája

"Minden Lány egy kicsikét királylány,
minden Fiú kicsit hős lovag.
Lány trónol Álomország trónján,
a Fiú képzel kardot és lovat."
(Fodor Ákos)

1. Miért mondok mesét?

Gyakorló tanításom során nem találkoztam igazán jó etika könyvvel, amiből szívesen tanítanék. Véleményem szerint a tanulóknak nincs is szükségük tankönyvre ebben a tárgyban, hiszen itt nem új ismereteket kellene tanítanunk, hanem a meglévőket a helyükre tenni, a gyerekek tiszta tükröt tartani, hogy megláthassa benne önmagát. Erre szerintem a legjobb eszköz a mese. Miért? Azért, mert a minden emberben jelenlévő harcot: a jó és rossz felismerésének dilemmáját, a döntés és a küzdés képességére mintát legtisztábban a népmesékből nyerhetünk. A kreativitás, a képalkotó fantázia, az érzelmi intelligencia mind-mind a kisgyermekkorú mesehallgatásban bontakozik, fejlődik. Akik olyan szerencsések, hogy kicsi koruktól hallják ezeket a kincseket, az iskolába érés idejére - a kutatások szerint - megelőzik fejlettségben azokat a kortársakat, akik nem, vagy nem rendszeresen hallgattak mesét.² Agressziós szintjük pedig messze elmarad a tévén felnőtt társaikétól és ami a legfontosabb: olyan mintákkal lesznek gazdagabbak, ami majd a kamasz koron túl is elkíséri és segíti őket a válságos élethelyzetek felismerésében és megoldásában.³

Történelmünk során kiemelkedő morális tanítók - Jézus is - szívesen alkalmaztak példabeszédeket a tanítás érthetőbbé tételére, mint például a magvetőről, a tékozló fiúról, vagy az irgalmas szamaritánusról szóló, hogy csak a legismertebbeket említsem. Az egyszerű hallgatóság számára átláthatóbb, szemléletesebb volt a mondanivaló már akkor is, ha azonosulás révén, a mindennapi életből vett helyzetekkel jutottak el az erkölcsi felismerésre, mint filozófiai, logikai levezetés, vagy tekintélyelvű kijelentés, törvény adta előírás útján. Ugyanezt az utat biztosíthatja ma a mese.

² KÁDÁR ANNAMÁRIA: *Mesepszichológia*, Kulcslyuk Kiadó, 2012. Bp., 267.

³ VEKERDY TAMÁS: *Érzelmi biztonság*, Kulcslyuk Kiadó, 2011. Bp., 93.

Úgy gondolom, hogy a mai 21. században élő gyermekeknek is szükségük van a mesékre önmaguk és a körülöttük lévő világ megértéséhez, félelmeik, konfliktusaik oldásához. Mégpedig jó mesékre van szükségük.

Miért? Létezik rossz mese is? - adódik a kérdés a fenti kijelentés alapján. Igen, természetesen létezik rossz mese, illetve én nem is nevezném mesének, mint ahogy rossz zene sincs, hanem van ami zene és ami csupán zaj, ricsaj, valami, ami megtöri a csend harmóniáját. Egyik gimnáziumi tanárom mondta egyszer: rövid ahhoz az ember élete, hogy értéktelen olvasmányokra pazarolja (akkor még szinte mindent elolvastam, ami a kezembe került). Ma már én is úgy gondolom, ami nem ad hozzá valamit az életünkhöz, az elvesz. Mit? Elsősorban időt, figyelmet, energiát, illúziót, lehetőséget a jóra...

Tehát lehet, hogy a szülő azt hiszi, hogy ő "megtette kötelességét" és mesélt a gyerekének, pedig dehogy: lehet, hogy éppen a szorongását növelte a mai divatos, modern "szuperhős" figurával, aki félkézzel mindent megold, repked ha kell, ha nem és mindig tudja a 'tutit'. Ezzel szemben a gyerek érzi és tapasztalja a saját ügyetlenségét, korlátait, esetlenségét és bizonytalankodásait. Sőt egyre kritikusabban szemléli a felnőtt tökéletlenségét is.

Ezért nagyon oda kell figyelnünk a hitelességre, arra, hogyan választunk. Boldizsár Ildikó mesepszichológus például óva int attól, hogy olyan mesét olvassunk a gyerekeknek, amit magunk nem ismerünk, nem olvastunk még.⁴ Ennél még rosszabb, ha csupán a médiából, televízióból, internetről néz kicsi korától kezdve a gyermek ellenőrizetlenül akármit - itt már az együttlét, a közös tevékenység sincs pozitívumként jelen. Ebben az esetben csak rosszul lehet választani, ugyanis a legszelídebb, legártatlanabb mese is frusztrációt okoz a gyorsan változó képekkel, feldolgozhatatlanul pergő események sorával és nem utolsósorban megöli a gyerek képalkotó fantáziáját. Sokkal nagyobb traumát okoz látni a maga valóságában egy tragikus történetet (pl. levágja a királyfi a sárkány fejét, bekapja a farkas Piroskát), mint ha azt a gyerek elképzeleli, mert akkor csak annyit enged közel magához a képzeletében, amennyit elvisel. Erről eszembe jut az egyik fiam: amikor óvodás korában látta a Micimackó Walt Disney féle változatát a televízióban, elsírta magát amikor Micimackó fejébe berepültek a méhek és a fülén jöttek ki. Rémületében a szeme elé kapta a kezét majd kirohant a

⁴ BOLDIZSÁR ILDIKÓ: *Mesepoétika*, Akadémia Kiadó, Bp. 2004 Bp., 14.

szobából. Erre a részre azóta is emlékszik és az érzésre ami elfogta akkor, pedig azóta felnőtt.

A legtöbb filmen nézhető, mesecsatornák által közvetített modern "mese" nem más, mint a felnőtteknek szóló brutális akciófilmek lebutított - többnyire igénytelen szinkronizálással készült - változata. A mai gyerekfilmek legnagyobb része tudatosan félelemkeltő hatású. Cél: az engedelmes fogyasztóvá nevelés. A fantáziát megbénítja, kiszolgáltatottá, frusztrálttá tesz, kimondottan romboló. A gyerek üveges szemekkel nézi és szorong. Villódzó képek, erőszak, felfoghatatlanul gyorsan változó események, kibogozhatatlan szálak, nincs egyértelmű, követhető minta. Ez az, ami nem felold, hanem megköt, nem elvarázsol, hanem elkábít. Nagy különbség.

Vegyük ezért komolyan: a gondosan megválasztott(!) mesét elsősorban hallgatni, vagy olvasni kell.

A másik lényeges kérdés: kinek szól a mese? A 19. századig nem gondolták az emberek, hogy ez szimplán gyermekirodalom. Minden közösségnek volt egy, vagy több mesemondója és összejöveleteken, ünnepeken, közös munkák alkalmával mesélt a - többnyire - felnőtt hallgatóságnak. Azt mesélte, ami nemzedékről nemzedékre áthagyományozódott az élet titkáról.⁵ Arról tudhattak meg valamit, ami a legfontosabb: ki vagyok én? Történeteket meséltek, amikkel érthetővé, szemléletessé tették a közösség által elfogadott erkölcsi értékeket. A jó mesék tehát nem csupán szórakoztatnak, hanem elvezetnek lelkünk legmélyebb rétegeibe azáltal, ahogy rezonálunk a hallottakra, azonosulunk a szereplőkkel, ítéleteket hozunk, állást foglalunk, izgulunk valakiért, stb. Az a felnőtt tud jól mesét mondani, aki maga is hajlandó átélni a kalandot, nem kívülről (felülről) beszél, hanem belülről (egyenrangúként). Csak akkor válhatunk hiteles nevelővé, ha magunk is készen állunk életünk végéig a formálódásra, minden nap hajlandóak vagyunk elindulni "megkeresni az élet vizét" akármilyen lehetetlennek tűnő vállalkozásnak látszik.

Lázár Ervint ilyen felnőttnek ismertem meg írásaiból, ezért gondolom, hogy meséi alkalmasak lehetnek (hiteles felnőtt tolmácsolásában) erkölcsi értékek továbbadására és azért is, mert ő maga a tiszta forrásból táplálkozva népmeséken nőtt föl, amit ma már a felnőttek közül is kevesen értenek. Szükséges tehát a közvetítő (tolmács), hogy visszataláljunk az elveszni látszó Édenkertbe.

⁵ BOLDIZSÁR ILDIKÓ: *Meseapoétika*, Akadémia Kiadó, Bp. 2004 Bp. 14.

2. Milyen a jó mese?

"A jó mesék nem életkorhoz kötöttek. Épp attól jók, hogy minden életkorban más-más jelentésük válik nyilvánvalóvá." - vallja Boldizsár Ildikó mesekutató⁶.

Ahogy Mozart Varázsfuvolája, vagy Beethoven szimfóniái, Bach zenéje megunhatatlan, ugyanúgy mindig képes megszólítani az igazi mese is, akárhányszor halljuk.

Fontos, hogy legyen benne jól megkülönböztethető a jó és rossz, tündér, vagy boszorkány, és varázsoljon el! Bruno Bettelheim így fogalmazza ezt meg:

"A gyermek figyelmét az olyan történet köti le legjobban, amelyik szórakoztatja és felkelti a kíváncsiságát. De életét csak akkor gazdagítja, ha mozgásba hozza képzeletét, ha fejleszti intellektusát, ha eligazítja érzelmeiben, ha megbékíti félelmeivel és vágyaival, ha elismeri nehézségeit, és ugyanakkor megoldásokat is javasol kínzó problémáira. Röviden: ha egyszerre reagál személyiségének minden megnyilvánulására. És tegyük hozzá: sohasem lekicsinylően, hanem ellenkezőleg: teljes mértékben elismerve a gyermek problémáinak komolyságát, ám egyben erősítve a gyermek bizalmát önmagában és jövőjében."⁷

A 20. században elterjedt egy irányzat, ami elrejteni igyekszik az élet nehézségeit, fájdalmas és szomorú történeteit a gyermekek elől. Ma már tudjuk, hogy éppen a szorongást és bizonytalanságot növeli ez a hozzáállás, hiszen nem hiteles a gyerek számára, amikor nap mint nap megtapasztalja ennek ellenkezőjét. Az ilyen felfogású nevelés azt eredményezi, hogy a kisgyermek mélyen eltemeti magában a félelmeit, belül retteg, a bizalmát elveszti a környezetében, de beszélni nem mer róla.

A jó mese ezzel szemben elénk tárja, hogy bizony az élet küzdelmes valami, ahol mindenféle veszélyek leselkednek ránk, de ezeket sikerrel le lehet győzni. Jelen van a jó és a rossz az emberben belül és ezek időnként megküzdenek egymással. Gyakran kerülünk válaszút elé, ahol döntenünk kell. A mesék hősei gyakran maradnak magukra a küzdelemben, de ha nem hátrálnak meg és a szívük jó, barátokat, harcostársakat szereznek, akiknek segítségével végül győz az igazság a gázság felett.

A pszichológia elaborációnak nevezi azt a képességünket, amivel a feszültségeket, indulatokat, vágyakat, szorongásokat belső képteremtő tevékenységünk segítségével tudjuk megnevezni és ezáltal feldolgozni.⁸ Ezt látjuk lépten-nyomon nyelvünkben is, amikor képekkel, hasonlatokkal fejezzük ki indulatainkat, érzéseinket, lelkiállapotunkat pl: remeg, mint a nyárfalevél, megdermedt, mint a kocsonya, úgy

⁶BOLDIZSÁR ILDIKÓ: *Mesepoétika*, Akadémia Kiadó, Bp. 2004. 18.

⁷BRUNO BETTELHEIM: *A mese bűvölete*, Corvina 2000 Bp. 10.

⁸KÁDÁR ANNAMÁRIA: *Mesepszichológia* 1. Kulcslyuk Kiadó 2012, 51. és 266.

megijedt, hogy egy fillér sem maradt a zsebében, rácsodálkozott, mint borjú az újkapura, elváltak egymástól, mint ágtól a levél...

A kisgyerek - ha el nem rontják - zseniális képkészítő, a fantáziájában látja, amit hall. Ezért is nagyon káros és romboló a tévé elé ültetni, vagy bármiféle képi megjelenítést alkalmazni kisgyermek korban, mert megfosztjuk attól az élménytől, hogy maga képzelheti el a szereplőket és beleélheti magát a cselekménybe. Saját tapasztalatból is tudjuk, hogy egészen más élmény mozizás előtt, mint után olvasni a látott történetet, mert nem tudunk elszakadni a rendező által elénk tett karakterektől utólag.

Hegedűs Géza egy interjúban azt mondta: ha egy gyerek 10 éves koráig nem néz tévét, hanem csak mesét hall, jó eséllyel regényolvasó lesz, aki nagyszerűen el tudja képzelni azt, amit olvas, érzelmi azonosulás jön létre a főhőssel.⁹ Ezt ma már szinte lehetetlen betartani, de ha lehet, a mesét elsősorban mondjuk, vagy és hallgassuk együtt. A legjobb, ha fejből mesélünk, de a felolvasás is lehet élményszerű, ha magunk is élvezzük. Nálunk apa-szerep a mesemondás, de a nagyobbak is szívesen olvastak a kisebb testvérnek, amíg a kicsi maga is nem vált olvasóvá.

Komáromi Gabriella szerint Lázár Ervin meséit nem elég nagyjából elmondani,¹⁰ mert itt minden szónak jelentősége van, ezt csak felolvasni szabad, viszont a népmeséket szabhatjuk a saját világunkhoz, módjával alakíthatunk is rajtuk, hiszen a szájhagyomány útján terjedő történeteknek számtalan adaptációja él. Ott nem a szavak, hanem a karakterek, a jó és a rossz megkülönböztetésének képessége, harca, a cselekmény, a csodás elemekkel tarkított fordulatos kalandok és a jó győzelmének megerősítése a fontos.

Több kötetnyi tanulmány született már arról, hogyan hatnak a mesék a gyermeki lélekre. A fent említett Bettelheim könyvön kívül,- ami alapműnek számít a témában - sokat megtudhatunk Kádár Annamária Mesepszichológia című könyvéből, vagy Boldizsár Ildikó mesekutató munkáiból, de található már direkt Gyógyító mesék¹¹ című gyűjtemény is. Szerintem minden mese lehet gyógyító, ha jó. Lényeg, hogy a megfelelő mesét a megfelelő életkorban adjuk át. Nagyon sokat segíthet például Andersen A rút kiskacsról szóló meséje a kamaszok identitászavaros válságának oldásában. Vagy a

⁹ VEKERDY TAMÁS: *Érzelmi biztonság*, Kulcslyuk Kiadó, 2011. 86.

¹⁰ KOMÁROMI GABRIELLA: *Lázár Ervin élete és munkássága*, Osiris Kiadó, Bp. 2011., 251.

¹¹ GERLINDE ORTNER: *Gyógyító mesék*, Magyar Könyvklub Bp., 1996.

kicsi, gyenge önbizalomhiányban szenvedő gyerekek azok a mesék, amelyekben a szegény legényből királyfi lesz, a legkisebb, legügyetlenebb fiúból győztes.

Ugyanakkor a gyermekek félelmei, magatartás-zavarai nehezen vezethetők vissza konkrét okokra - ez már a pszichológusok feladata. Többnyire több tényező, tudatalatti, nem megfogható, amit nem lehet "kimagyarázni" belőle.

Polcz Alaine a sokoldalú, hozzám több szinten is közel álló pszichológus így vall a gyógyító meséről írt tanulmányában: "A lélek természete olyan, hogy nem parancsra, utasításra, erőszakos rábeszélésre szeret és tud tartósan megváltozni, hanem belső felismerés hatására. És éppen ilyen belső felismeréshez segítenek hozzá az "igazi" műalkotások - mint amilyenek az Andersen mesék."¹² Ebben a tanulmányban olvastam azt is, hogy "Sok a mese, de kevés az igazi.", mint ahogy szerinte Andersen - szerintem Lázár Ervin (a magyar Andersen) - meséi azok.¹³

A meséket nem kell megmagyarázni a gyerekeknek, sem tanulságot levonni, hagyni kell, hogy érzelmi szinten fejtse ki hatását. A nyilvánvaló tanító szándék hatására pont a lényeg sikkad el, szertefoszlik, elillan a varázslat, mert a mese lényege az azonosulásban rejlik. Amikor az olvasó / hallgató bele tudja élni magát az általa választott hős szerepébe és megküzd az akadályokkal ez adja az igazi feloldást. Erre csak az igazi mese képes, ami elvarázsol. Ugyanakkor ma már sajnos kevesen értik a mesék szimbolikus nyelvét. Ezért van szükség mégis visszavezető tanulmányokra, de ez mindig felnőtteknek szól, akiknek feladata lehet a gyermekeknek átadni újra az igazi mese élményét.

Azt gondolom ezért, hogy nekünk pedagógusoknak és szülőknek kell elsősorban visszatalálni a nevelés ősi eszközéhez, meg kell tanulnunk jól érteni és hitelesen továbbadni azt. Arról nem is beszélve, hogy a meseolvasásból nem lehet kinőni, mint ahogy a lelki fejlődésben sem érdemes megállni!

¹² POLCZ ALAINE: *A gyógyító mese*, Fordulópont, I. évfolyam, 1999/4, 51.

¹³ uo.

3. Hogyan meséljük?

"Mindennek rendelt ideje van"- tartja a mondás. A legjobb, ha a mesélés is bizonyos menetrend szerint történik: rituáléja van. Otthon többnyire ez a rendelt idő az esti lefekvéshez kötődik, de ez nem törvényszerű. A lényeg, hogy a mesés összebújának legyen állandó helye, meghittsége, ez a gyermek számára biztonságot ad.¹⁴ Fontos az is, hogy milyen kapcsolatban van a mesélő a hallgatósággal, de legfontosabb talán, hogy legyen elegendő időnk a mesélésre és esetleg utána - ha igény van rá - a beszélgetésre, továbbgondolásra, feldolgozásra is.

Kádár Annamária szerint az a jó, ha mindaddig ismétljük a gyermek kedvenc meséjét, amíg azt kéri, mert ez azt mutatja, szüksége van még a megerősítésre. Növeli a biztonságérzetét, énerősítő hatással bír, ha ismeri a fordulatokat, otthon van a történetben.¹⁵ A legjobb, ha el is játszhatja azt, amit elképzel. 8 éves kisfiam rendszeresen lerajzolja amit olvas, gyakran "beöltözik", belebújik a főhős jelmezébe, esetleg LEGO-ból kirakja a helyszínt és napokig, néha hetekig átéli újra és újra a cselekményt. Nem az a fontos tehát, hogy minél több mesét ismerjen, hanem hogy teljes önfeledtséggel merülhessen bele az ismerős közegbe, ahol otthon érezheti magát.¹⁶

Massimo Diana a *Felnőtté válás a mesében* című könyvében megfogalmazza, hogy a mesékre nem csak gyermekkorunkban van szükségünk. Igazából az egész életünk egy "életmese", amelynek mi vagyunk a főhőse ezért szükségünk van időről időre a megerősítésre, hogy vannak csodák, a lehetetlen is megtörténhet és a végén megelégedjünk a beteljesüléssel, a boldogsággal.¹⁷

A fenti megállapítást húzza alá Boldizsár Ildikó mesepszichológus, aki szerint a mesemondók régen megbecsült tagjai voltak a társadalomnak, aki köré azért gyűltek estéről estére az emberek, mert az élet legmélyebb törvényszerűségeit tanulhatták meg belőlük, önismeretüket is nagyban fejlesztette, sőt az együttélés ősi szabályait, törvényeit is a népmesék örökítették át nemzedékről nemzedékre. Ilyenek az egyén helye és szerepe a közösségben, az idősek tisztelete (Adjon Isten Öreganyám! Szerencséd, hogy Öreganyádnak szólítottál...), a gyengék segítése, stb.

¹⁴ KÁDÁR ANNAMÁRIA: *Mesepszichológia*, Kulcslyuk Kiadó, Bp., 2012, 111.

¹⁵ uo.

¹⁶ uo.

¹⁷ MASSIMO DIANA: *Felnőtté válás a mesében*, Don Bosco Kiadó Bp. 2006. , 6.

A mai felnőtteknek is szükségük lenne újratanulni például a nemi szerepeket, ahol a férfi bátor, hős lovag, aki vállalja a megküzdést a sárkánnyal, a nő az, aki gondoskodik, ápol, szétválogat, vagy időnként hallgatással oldja fel az átkot, stb. Ez mára rendesen összekuszálódott, s ha valaki szóvá teszi, az közfelháborodást okoz.¹⁸

A jó mese több rétegű, minél meseszerűbb a kép, annál nehezebb egyértelmű jelentést rendelni hozzá. A neves svájci pszichoterapeuta, Verena Kast szerint a mesének olyannak kell lennie, mint egy tükör: azt láthatjuk meg benne, amit magunkban hordozunk, ezért lelkiállapotunknak megfelelően mindig más és más módon értelmezhetünk.¹⁹ Ez is azt támasztja alá, hogy nem helyes, ha a szülő, vagy pedagógus értelmezi a mesét a gyermek számára, mert nem biztos - sőt valószínűtlen -, hogy ugyan azt látnák benne. Ezt a különbséget remekül szemlélteti Saint Exupéry *A kis herceg* című könyvében, amikor elmondja gyermekkorára nagy kiábrándulását a felnőttekben, akik kalapnak nézve rajzát nem voltak képesek meglátni benne az óriáskígyóba rejtett elefántot, s ez az élménye egy életre elvette a kedvét attól, hogy bármit is el akarjon magyarázni a "felnőtteknek"..²⁰

Amikor mesélünk az egyik legfontosabb a hitelesség: ha magunk is hiszünk a csodákban, akkor az megtörténik! Ne azzal a lelkülettel ülünk le, hogy ez a kötelességem, essünk túl rajta, mert ezt a gyerek megérzi és nem igényli többé, ami nagy baj lenne. Több anyukával beszéltem, akik állították, hogy az ő csemetéjüknek nincs igényük, türelmük mesét hallgatni... Ez nagyon szomorú kortünet, de egyértelmű tükör a felnőttek által képviselt világról.

Nem kell dramatizálva olvasni feltétlenül, de fontos a folyamatos, élvezhető előadás. Ha nincs erre adottságunk, vannak ma már jó minőségű hangoskönyvek, bár azért akkor a személytől személyig érő meghittség kárt szenvedhet, ugyanakkor lehet, hogy jobban élvezhető, a fantázia is működhet közben.

Otthon jó, ha együtt hallgatjuk a gyerekekkel, esetleg ölbe véve ha még kicsi és igényli. Az iskolában figyeljünk arra, hogy ne vonják el egymás figyelmét a gyerekek, legyen nyugodt, derűs a légkör.

¹⁸ BOLDIZSÁR ILDIKÓ: *Meseapoétika*, Akadémia Kiadó, Bp. 2004. 14.

¹⁹ VERENA KAST: *Férfi és nő a mesében*, Euro Advice Kiadó, Bp., 2002. 10.

²⁰ ANTOIN DE SAINT-EXUPÉRY: *A kis herceg*, Móra Könyvkiadó, Bp., 1975. 8.

4. Mit tanulhatunk a mesékből?

Nagyon sokat, szinte mindent! - mondhatnám 6 gyermekes édesanyaként. Stílusosan azt is írhatnám: aki nem hiszi, járjon utána... de tudom, ez egy szakdolgozatban nem állná meg a helyét, ezért a mesekutató Kádár Annamária vezérfonalát követve megpróbálom elemeire bontva elmondani.

4.1. *El kell indulni világgá* -, vagyis ki kell lépünk a saját komfortzónánkból, mert csakis akkor lehetünk részesei életünk nagy kalandjának. Fejlődni csak a fáradtságos úton lehet! Aki kényelmesen akar élni, nem fogja meghódítani az Üveghegyet, nem lesz képes legyőzni saját hétfejű sárkányát és nem nyeri el a legszebb királykisasszony kezét sem. Aki fél elindulni, az megérkezni sem fog!

Nekivághatunk saját elhatározásból, de ha másképp nem megy, kényszerűségből (a hőst elkergetik, kitagadják, menekülni kényszerül), mert aki nem tud leválni, azt segíteni kell, különben biztosan megsínyli...(lásd: mama-hotelben ragadt felnőtt gyerekek)

Szükségünk van az úthoz egy nagy adag "hamubasült pogácsára", ami jó esetben édesanyánk feltétel nélküli szeretete és az apai feltételhez kötött áldás összesütése kellene legyen. A szeretet elsősorban nem érzélem, nem egy érzelgős, puhány valami, az igazi szeretet azt mondja: hiszek benned, hogy meg tudod oldani, le tudod győzni, el fogsz jutni a céloddhoz, segítek, itt állok mögötted ha kell, de nem teszem meg helyetted, amit neked kell. Számíthatsz rám, ha bajba kerülsz, de nem vállalom át a felelősséged a sorsodért. Ez segíthet át a megpróbáltatásokon, energiát, önbizalmat ad a bajban. A tudatos (anyai) szeretet nem tart vissza, ha menni kell, mert tudja: fejlődni csak útközben lehet.

4.2. *Rugalmasságot*: időnként újra kell értelmeznünk a feladatot és módosítanunk kell az útitervet. ha hibáztunk, vállaljuk a felelősséget és megpróbáljuk kijavítani, helyrehozni azt, ami elromlott. Ez a változásra, változtatásra való hajlandóságot, kreativitást igényel. Arra nevel, hogy nem az a baj, ha elvétjük az utat, ha hibázunk, hanem az, ha nem vesszük észre, vagy nem vállaljuk érte a felelősséget. Ha mástól várjuk helyzetünk jobbrafordulását anélkül, hogy tennénk érte. A rugalmasság azt is jelenti, hogy elengedem a ragaszkodásaimat a tegnapi önmagamhoz, képes vagyok megújulni minden nap! Ez az újjászületés. Kíváncsiságot is jelent: érdekel a másik ember, érdekel minden új, amivel ma találkozom, nyitott vagyok a jó befogadására.

4.3. *Meg kell találunk és fel kell ismernünk a segítőtársakat az úton.* Egymás segítségére szorulunk, ennek felismeréséhez nyitott szív, empátia és alázat szükséges, mert csak együtt érhetünk el a célba. Első, természetes közeg a családuk. Nagy ajándék, ha a testvérek összetartóak, támogatják egymást. Ez azonban nem mindig van így. Tennünk kell érte, hogy ne a vetélkedés, rivalizálás, irigység, féltékenység legyen az uralkodó. Erről sok testvér-mese szól.

Jézus is azt tanította: gyűjtsünk a hamis mammonból barátokat, vagyis értéket teremtsünk az önmagában értéktelenből.²¹ A mesékben sokszor találkozunk a nagyvonalúságra való példával, amikor megosztja a főhős az utolsó morzsáját az éhezővel és az, akivel irgalmat gyakorolt, viszonzásképpen kimenti a bajból, vagy segít megtalálni a keresett kincset és így tovább.

4.4. *Lassan menjünk.* Aki rohan, az nem látja a tájat (a segítséget kérő hangyát, bajba került nyuszt, csapdába esett oroszlánt) és pórul jár, mert elfutott a lehetőség mellett, ami segítette volna előre jutását. (pl. Holle anyó meséje) Ez különösen fontos tanítás, hiszen tapasztaljuk nap, mint nap, hogy mennyire 'rohanó világban' élünk. Tudatosan lassítanunk kell a tempót megállással, elcsendesedéssel, a céljaink tisztázására, az útitársak meghallgatására, pihenésre, töltekezésre időt kell szánni. Aki ezt meg akarja spórolni, ki fog merülni a cél előtt és könnyen belekeseredhet a kudarcba.

4.5. *Kitartóan kell küzdenünk.* Minden nap nekiveselkedni és elvégezni a feladatot, nem halogatva a teendőket, de minden nap csak az előttünk álló feladatra koncentrálni nem kapkodva. Erre tanít M. Ende Momo című meséjében Utcasprő Beppo: lépés, lélegzetvétel, söprés²², amíg az utca végére nem érünk. Erre tanít a próbatételek sora: minden napra ki van jelölve a feladat. Nem lehet a végén kezdeni. A sorrend is fontos. Ahhoz, hogy kitartóan tudjunk küzdeni kell, hogy a célt magunk előtt lássuk.

²¹ BIBLIA, *Újszövetség*, Szent István kiadó, Bp., 1987. Lk.16.9-12.

²² MICHAEL ENDE: *Momo*, Móra Könyvkiadó, Bp., 2000. 161.

4.6. Hit a csodákban, a kívánság erejében²³

Aki nem hisz a csodákban, azzal nem is történik. Sokkal sivárabb, unalmasabb életet él, nem cserélnék vele. Ugyanakkor a csodákban való hit nem sültgalamb-várást jelent. Aki bízik abban, hogy a lehetetlen is megvalósulhat, az először is megfogalmazza álmait, aztán minden tőle telhetőt megtesz érte s végül bízik benne, hogy teljesül amire vágyik. Tehát a tudatosítást cselekvés, majd elengedés követi. Igazán annak, aki olyan szerencsés, hogy meséken nőhetett fel, ez nem is kérdés!

Láthatjuk tehát, hogy milyen sokat tanulhatunk a mesékből. S mivel tulajdonképpen a gyerekevelés Rudolf Steiner szerint nem más, mint szüntelen önnevelés,²⁴ de legalábbis kölcsönös formálódás, nem csupán a gyerekeknek van szüksége a mesékre, nekünk felnőtteknek legalább annyira. Tulajdonképpen a mesékből nem lehet kinőni. Földi pályafutásunk utolsó napjáig van mit tanulni és nem késő módosítani az úton.

Nagyon szeretem és élvezettel olvasom más édesanyák meséit, amit gyerekeiknek, gyerekeikről írnak. Ilyen élményem mostanában Füller Tímea új novellás kötete, akit - többek között - éppen Lázár Ervin bízottatott írásra.²⁵

Róla írja Schäffer Erzsébet: "Olyanok az írásai, mint amilyen az írójuk. Vele nem lehet lekésni a tengelici vonatot, vele közösködve nem lehet csalódni, mellette nem marad rosszkedvű senki. Valami gyermeki derű él benne. Amivel nem sokan dicsekedhetünk: a felnőtt Füller Timiben megmaradt a születésekor kapott feltétel nélküli bizalom a Világ és az Emberek iránt."²⁶

²³ KÁDÁR ANNAMÁRIA: *Mesepszichológia 1.*, Kulcslyuk Kiadó, Bp., 2012., 31-61.

²⁴ VEKERDY TAMÁS: *Érzelmű biztonság*, Kulcslyuk Kiadó, Bp., 2011. 214.

²⁵ FÜLLER TÍMEA: *Tócsatükörben*, Luther kiadó, Bp., 2013.

²⁶ SCHÄFFER ERZSÉBET: *Timi és a tengelici vonat* (Füller Timea: Tócsatükörben c. könyveborítóján)

5. A mesék szimbolikája

kultúránk gyökeréig, a mondáig nyúlik vissza, amelyből a mese is ered. Közös jellemzőjük, hogy eszközviláguk: a szimbólumok (szimbólum = jelkép, jel), amelyek jelentése szinte kimeríthetetlen. Megközelíteni lehet csupán, ezt is óvatosan, feltételeken, mert minden korban másképp értelmezhető, ezért időtlen.

A szimbólum olyan, mint a híd: összeköti a tudatost a tudattalannal, az ismerőst az ismeretlennel. Kapocs a külvilág és a legbelső énünk között. A már ismert és még ismeretlen velünk együtt változik, így az az üzenet, amit a szimbólumok hordoznak, mindig időszerű, sosem évül el. Ezért van az, hogy a mesékből nem lehet kinőni. Létszükségünk, hogy ismerjük, használjuk és éljünk ezzel a lehetőséggel, mert nélküle önmagunkat sem vagyunk képesek megérteni.

Mindannyiunknak van sárkánya, akit (amit) le lehet és le kell győzni (de legalább is megszelídíteni), el kell indulnunk világot látni, amikor leválunk a természetes családjunkról. Próbátételek elé is állunk sokszor, de akadnak segítők is. Nem véletlen, hogy minden korban újra és újra találkozhatunk a mesebeli lényekkel: tündérekkel (tündékkal), boszorkányokkal, varázslókkal, szörnyekkel a modern, népszerű fantasztikus mesékben is, mert belső igényünk van erre.²⁷

Az olyan mesék például, mint az égisz fa, a végtelenre való igényünket, a szellemi fejlődés utáni vágyunkat fejezik ki. Más olvasatban a felnőtté válás útját, az egyre magasabb tudatszintek elérését és a próbátételek sorát jelenti. Jung szerint, a fa a személyiség tükörképe, fejlődésünk szimbóluma. A folklórban lélekfának is nevezik.²⁸

Nem mindegy, hogy utunk során a nehézségek láttán merre nézünk. Ha fölfelé, a célt látva magunk előtt, ebből erőt meríthetünk. Ha lefelé, a múlton rágódva, esetleg visszasírva egy 'boldog gyermekkort', az lebénít, esetleg megrekedést, visszacsúszást okozhat. Ezt is elénk rajzolja az élet fájának szimbolikája.

²⁷ ANTALFAI MÁRTA : *Lelki fejlődésünk dimenziói*, Fordulópont 46. szám, XI. évfolyam 2009/4, 29.

²⁸ uo. 31.

6. Az érzelmi intelligencia

fogalma csak pár évtizede kúszott be a köztudatba azóta, amióta tudjuk, hogy baj van vele. Amerikai kutatók bebizonyították, hogy az intellektuális képességek egyoldalú fejlesztése végzetessé válhat, amikor az emocionális intelligencia kiművelésének hiánya miatt téves döntéseket hozunk. A mese képes mind a két szinten hatni méghezzá indirekt módon: értelmi szinten gondolkodásra serkent, fejleszti a képzelőerőt és önismeretre ösztönöz, míg érzelmi síkon feszültség oldó, harmonizáló. Megtanít az empátiára, amikor azonosulunk a mesehőssel és átéljük a megpróbáltatásait. Szociális szinten pedig alkalmas az örök emberi értékek, az erkölcsös viselkedés mintáinak elsajátítására (segíteni a bajba kerülőnek, gyámolítani a gyengéket, tisztelni az időseket)²⁵

Pedagógusként és szülőként is látjuk, tapasztaljuk: a gyerek akkor van jól, ha egyensúlyban van az érzelmi és értelmi hatás (nevelés) az életében. Ez ugyanolyan fontos, mint a megfelelő fizikai és szellemi tevékenység (munka) aránya. Ha az egyik is túlsúlyban van, sérül és megbomlik a harmónia.

Robert Fisher pszichológus vizsgálatai szerint az érzelmi intelligencia fejlettségére utal, ha :

- reális önismerettel rendelkezünk
- képesek vagyunk döntéseket hozni
- érzelmeinket kontrollálni
- szorongásainkat észlelni és kezelni
- másokkal együtt érezni (empátia)
- helyesen kommunikálni, vagyis kifejezni önmagunkat és meghallgatni a másikat
- bízunk önmagunkban és másokban
- megértjük és elfogadjuk önmagunkat és a másik embert
- képesek vagyunk felelősséget vállalni tetteinkért
- felvállaljuk és kezeljük a konfliktusainkat²⁹

Bármilyen hihetetlen, mindezekben képes segíteni, fejleszteni, eligazítani a mese.

²⁹ ROBERT FISHER: *Tanítsuk a gyermekeinket gondolkodni erkölcsről és erényekről*. Műszaki kiadó, Budapest, 2008. 137.

II. A mesék fajtái

1. A népmese - a szóbeli költészet legnagyobb műfajcsoportjainak egyike, évszázadok során létrejött és alakult történet, aminek mondanivalója valami általános, örök érvényű igazság. A különböző meseműfajok különböző népek, idők, korszakok termékei, mégis közös jellemzőjük a szilárd szerkezet, nyelvi ritmus, költői megkomponáltság. A mesemondó személye legtöbbször háttérben marad, s mivel szóban terjedt, koronként és vidékenként eltérő változatok keletkeztek. Ugyanakkor formai és tartalmi elemei kötöttek: a mesekezdő formulák átröpítik a mesélőt és hallgatót egy csodás világba, ahol minden lehetséges "Egyszervolt, holnemvolt, az Óperenciás tengeren is túl volt egyszer egy..." A végén mindig győz az igazság, a jószág és a szeretet: a hős, aki végigküzdött és kitartott végül elnyeri méltó jutalmát : "...és boldogan éltek, amíg meg nem haltak".

A csodás elemek (kacsalábon forgó kastély, üveghegy, égígérő fa, stb) és mítikus számok (3, 7, 12, 24, 77) elmaradhatatlan kellékei a népmeséknek. Szereplői között gyakran fölbukkannak mítikus figurák: tündérek, boszorkányok, törpék, manók, koboldok, óriások és sárkányok, akik néha segítők, néha ellenfelek, vagy próbatételek szereplői.

Bettelheim szerint a népmesék mindig az élet nagy etikai kérdéseivel foglalkoznak. Hatásuk a tudattalanban játszódik le, ahol azonosulás révén a gyermek megerősítést kap arra, hogy érdemes küzdeni.

" A tudattalan folyamatokat a gyermek számára csak olyan képek tehetik érthetővé, melyek közvetlenül a tudattalanjához szólnak."³⁰ És ami különösen fontossá teszi a gyermekek számára: a népmesék témája általában az az életszakasz, amely a felnőtté válással, az érett személyiség megszerzésével zárul. A legtöbb mese úgy kezdődik, hogy a mesehősnek egy hosszú, boldog, viszonylag eseménytelen idő után valamilyen oknál fogva el kell hagynia otthonát, vándorútra indul. Ez azt szimbolizálja, hogy a felnőtt személyiség kifejlesztéséhez elengedhetetlen, hogy az ember szakítson a gyerekkorával, gyermeki függőségével, és saját kezébe kell vegye a sorsát, mert csak így találhat önmagára. A felnőtté válás nehéz folyamatát tükrözik a veszélyek, amelyekkel a mesehősnek vándorútján meg kell küzdenie. De a mese azt is megmutatja,

³⁰ BRUNO BETTELHEIM: *A mese bűvölete*, Corvina, 2000. 34.

hogy a veszedelemmel való szembenézéssel, bátorsággal, erőfeszítéssel sikeresen célba lehet jutni. Számos mese végződik úgy, hogy a mesehős sok viszontagság után megkapja a királyságot és a legszebb királylányt, ami az érett felnőttiséget jelképezi.

A népmese az élőbeszéd művészete. A mesének az elmondó és a hallgató is részese. A kifejezőeszközök a beszéd és az azt kísérő gesztusok, mimika, illetve a két ember között lévő viszony. Ezért szinte lehetetlen feladat, hogy a népmeséket írásban rögzítsék. Az erre történő kísérletek csak vázlatokat illetve műköltészeti szövegeket tudtak létrehozni. Amikor a szöveg rögzül, sokat veszít személyességéből.

A népmeséknek különböző típusai alakultak ki az évszázadok során még az írásbeliség előtt. A legtöbb kultúrában nem különülnek el egymástól a mítoszok és a mesék, nehéz is különválasztani őket. Mindkét formában régi koroktól felhalmozódott tudást, bölcsességet szándékoztak tovább örökíteni a következő nemzedékeknek. Az északi népeknél mindkét műfaj neve saga, de a németeknél ez a szó a mítoszt jelöli, a Märchen pedig a mese. Megtévesztő az angol fairy tale és a francia conte de fée, ami a tündérek szerepét emeli ki, pedig a legtöbb meséjükben nem is szerepel tündér...³¹

Nehéz lenne kategorizálni a mesék fajtáit, mert több felosztás létezik. Leginkább az átmenet, keveredés a jellemző. Meglátásom szerint azonban most nem a besorolás a legfontosabb, hanem az életben tartás, mert nagy a veszély, hogy elapad a tiszta forrás, amiből meríthetnénk. Kevés már a mesemondó. Ezért kiemelten fontosnak gondolom az értékmentést, a példaadást, amíg van mire emlékeznünk.

³¹ BRUNO BETTELHEIM: *A mese bűvölete*, Corvina, 2000., 29.

2. A műmese - rögzített forma

A szerzője ismert, tartalma védett. Az írni, olvasni tudó közönségnek készül, szórakoztató, esetleg tanító célzattal. Tudjuk, hogy az általunk ismert népek meséi már sok évszázaddal a lejegyzés előtt szóbeli formában léteztek, a mondák, mítoszok szájról szájra hagyományozódtak át. Először ezeket próbálták rögzíteni gyűjtés, hallás utáni lejegyzés útján. A legrégebbi meseíró, akiről tudunk a thrák származású Ezopusz/Aiszóposz híres ókori meseköltő. Európa számára ő a meseirodalom alapítója. Neve és számos meséje önállóan is fogalommá vált. Ezopusz nem csak elmondta, de a hagyomány szerint le is írta tanító célzatú állatmeséit. Később a 17. és 18. századokban Jean de La Fontaine és Gotthold Ephraim Lessing írták újra korszerű formában Ezopusz (Aiszóposz) meséit.³²

A népmesékből a reneszánsz kora óta sokat merít a műmese, de az eredeti népmesék iránti érdeklődés csak a 19. század elején, a Grimm testvérek gyűjteménye nyomán támadt fel és a francia felvilágosodás után a salonok világában vált új irodalmi műfajjá. Az első ismert mesegyűjtemény szerzője a 17. században élt Charles Perrault, aki fia nevelőjétől, azután a városba elszegődött szolgálóktól gyűjtötte össze és tette "szalonképesé" a vidéken ismert történeteket. Ez a gyűjtemény 1697-ben jelent meg Párizsban és azonnal híressé tette íróját. Később egy francia emigráns családtól került a Grimm testvérekhez Perrault könyve, amit ők tovább szelidítettek, mert az esetenként túlságosan populáris-naturalista kegyetlenségek ecsetelése az úri közönség ízlését bántotta. A Piroska és a farkas, Hófehérke és Csipkerózsika történetei és a többi tehát hosszú utat tettek meg, sok országot bejártak, amíg hozzánk eljutottak.

Szakértők szerint a műmese akkor jó, ha ugyanazt az érzést tudja nyújtani az olvasónak, amit a népmese: képes időtlen, egyetemes gondolatokat megfogalmazni, mindvégig meg tudja őrizni aktualitását. Tartalmában nem csak a jelen, de az elkövetkező generációk számára is van érvényes mondanivalója. A didaktikus és az igazán jó mese között nagyon vékony határ húzódik, a példázatosság felé lépve a történet szándékoltan aktualizál, ezzel pedig elvesztheti általánosan érvényes voltát.

³² *Világirodalmi Kisenciklopédia*, Gondolat, Bp., 1978., 29.

Legismertebb meseírók - gyűjtők Európában:

Aiszóposz/Ezoposz (Kr. e. 620 körül – Kr. e. 564 körül), Jean de La Fontaine (1621-1695), Charles Perrault (1628-1703), Grimm testvérek: Wilhelm (1786-1859) és Jakob Grimm (1785-1863), Hans Christian Andersen (1805-1875) Wilhelm Hauff (1802-1827). Oscar Wilde (1854-1900), valamint Tolkien (1892-1973) és C.S. Lewis (1898-1963) "modern-fantasy"regény sorozatai, a Gyűrűk ura és a Narnia krónikái.

Magyar vonatkozásban kiemelném Benedek Elek (1859-1929), Móra Ferenc (1879-1934), Gárdonyi Géza (1863-1922), Wass Albert (1908 -1998), Illyés Gyula (1902-1983), Török Sándor (1911-1990), Janikovszky Éva (1926-2003), Csukás István (1936) Fésűs Éva (1926-), Kormos István (1923-1977) Lázár Ervin (1936-2006) mesekönyveit. Mindannyian a népmesei gyökerekből kiindulva, a gyermeki lelket ismerve írtak meséket., amelyeket szívesen olvasunk ma is.

(Janikovszky Évát és Lázár Ervint utánozhatatlan egyéni humorukon túl összeköti mesekönyveik állandó illusztrátora: Réber László lényeglátó gyermek-lelkű rajzai is.)

3. Lázár Ervin meséi - népmesei gyökerekből táplálkozó műmesék

Írójuk sokat merít a pusztai gazdag örökségből, de hősei szemben a népmesei alakokkal nem végletesen jók, vagy rosszak, hanem néha jók, néha rosszak és nem is mindig döntenek helyesen, ahogy mi sem. Ugyanakkor meséi erkölcsi tartalma mindig egyszerű és tisztán olvasható. Egyértelmű bennük, hogy minden döntésnek (jónak, rossznak) következménye van, ami elől nem lehet elmenekülni. Ez nagyon fontos tanítás. Azt a stabil értékrendet próbálta meséiben átörökíteni gyermekeinek és az utókornak, amit ő kapott saját gyermekkorá édenkertjében, mint megtartó erőt. Ezt utolsó meséjében, Az élet titkában így foglalja össze:

"Most már, idők múltával azt is tudom, hogy arról szólt a mese, hogy a világban mindenkre rá van bízva valami. Valami nagyon fontos, amivel el kell jutni az Üveghegy elé, s aki az Üveghegy elé akar jutni, annak ismernie kell testvérét, anyját, nagyapját, tudnia kell, hogy az Üveghegy vára mindenki előtt nyitva áll, csak szeretet és tiszta szív kell hozzá."³³

Lázár meséi rétegmesék. Minden életkorban, fejlettségi szinten új és új tartalommal bír, mindig többet megérthetünk belőle, újra elvarázsol, megunhatatlan. Ezt a hatást maga is megtapasztalta, mai nyelven azt mondhatnánk: így szocializálódott. A fenti mese ezzel a vallomással kezdődik:

"Gyerekkoromban, az alsórácegresi nagyszederfa alatt hallottam egy történetet. Nem hinném, hogy abban a pillanatban, amikor elhangzott, megértettem volna minden ágabogát. De a gyerekkorban hallott történetek együtt növekszenek velünk: virágot hoznak, kiteljesednek, gyümölcsöt érlelnek. Semmi más nem kell hozzá, csak meg kell őrizni őket."³⁴

Egyik vele készült interjúban elmondta, hogy egyszer valamelyik kiadónál megkérdezték tőle, hogy hány éveseknek írja a meséit, mit írjanak a borítóra, értetlenkedve magyarázta: ő nem hány éveseknek írja a meséket, hanem abból fogalmaz meg valamit, ami megmaradt benne a gyerekségből.³⁵ Ezt jól példázza A bolond kútásó, vagy A molnár fia zsák búzája, amiben saját felnőtt dilemmáit fogalmazza meg pályás és életkezdő fiatalemberként. Minden korosztálynak tanulságos olvasmány.

Tehát nincs korcsoporthoz kötve, kinek olvassuk, adjuk a kezébe a Lázár meséket, hiszen minden életkorban mást mond, mást vesz ki belőle, mégis azt gondolom, jó, ha van népmesei előzménye ezeknek a meséknek. Miért? Egyrészt a kicsi

³³ LÁZÁR ERVIN : *Manógyár*, Osiris Bp. 2006., 85.

³⁴ LÁZÁR ERVIN : *Manógyár*, Osiris Bp. 2006., 82.

³⁵ BESZÉLŐ, 2000/4. Pál Melinda beszélget Lázár Ervinnel

gyerek még kétpólusú világban él, amelyben a végletesen jó és rossz megkülönböztetése még fontos szerepet játszik. A népmesékre jellemző szimbólumrendszer csak akkor érthető a Lázár mesékben, ha az eredeti környezetből ismerősek, egyértelműek, vagyis "egy nyelvet beszélünk" az íróval. Másrészt a Lázár mesékre oly jellemző humor csak bizonyos élettapasztalat, elvont gondolkodásra való képesség megléte esetén érthető, hiszen egy kisgyerek szó szerint kódol mindent amit hall és így is próbálja értelmezni, elképzelni. Ezeknek a meséknek nagyon fontos eleme a humor és az olykor groteszkbe hajló önirónia. Ez is egyik oka népszerűségének. Nem egy alakjában saját nemszeretem tulajdonságait figurázta ki. Bizonyos tekintetben saját magát jeleníti meg Berzsiánban, a költőben, Bab Berciben, Szörnyeteg Lajosban, aki a legjobb szívű behemót és Östör királyban, de ő a molnár fia és Viktor az építész is, aki cinkosa a kisfiúnak és az oroszlánjának.

Rendkívül gazdag szókincse, szóhalmozásai, megszemélyesítő metaforái láttató erejűek és fejlesztő hatásúak, ami rendkívül fontos éppen ma, amikor az "sms, chat" - stílus silányítja a nyelvi kultúrát, ő nem ártall több szóval leírni egy cselekvést, vagy érzelmi állapotot: "a paripa dobol, kapál, prüszköl, nyihog", a Rézbányai pedig ül "sértődötten, fájó szívvel, búskomoran, nekikeseredetten"³⁶ és még sorolhatnánk nyelvi gazdagságát, a szójátékokról nem is beszélve, ami sajátos nyelvújítást eredményez.

Saját bevallása szerint sokat tanult gyermekeitől e téren is: csodálattal figyelte, ahogy "bíbelődtek a nyelvvel" rávilágítva annak játékosságára, törvényszerűségeire.³⁷ Külön tanulmány szólhatna Lázár Ervin meséinek nyelvezetéről, de erre területi korlátok miatt nem térek ki jelen dolgozatomban.

Formailag sok népmesei elemet is találunk a szövegekben: a mesebeli számok (3, 7), a varázslatok, a tündérek mint a Hétfejű Tündér, vagy Maminti, a kicsi zöld tündér és boszorkányok pl. a Százarcú Boszorka, ugyanakkor ki is fordítja a megszokottat: A legkisebb boszorkány meséjének szereplői egy egész boszi család, de akad Boszondér, vagy Tüncány is, aki fele tündér - fele boszorkány, ami Lázár Ervin találmánya.³⁸ Itt is tetten érhetjük, milyen zseniálisan keverte az öröklött elemeket a megélt napi tapasztalatokkal és ettől válik meghökkentővé, felejthetlenné egy-egy figura. Rá jellemző módon meséiben nem a félelmetes sárkánynak van 7 feje, hanem a

³⁶LÁZÁR ERVIN: *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra, Bp. 1981. 8. és 60.

³⁷BESZÉLŐ, 2000/4. Pál Melinda beszélget Lázár Ervinnel

³⁸LÁZÁR ERVIN: *Bab Berci kalandjai*, Osiris Bp., 2004. 8.

jóságos tündérnek, aki nem áll bosszút az ellenségen, aki levágja 6 fejét, hanem a maradék eggyel is mosolyog és magához ölel.

Meséi zömmel "in medias res" kezdődnek, szinte észre sem vesszük és már benne vagyunk a mesében, de néha nyomatékot ad a kezdésnek és alkalmazza a népmesei varázslást: " Hegyen innen, völgyön túl, völgyön innen, hegyen túl volt egy kerek tó..."³⁹

Lázár Ervin - Komáromi Gabriella és még sokak véleménye szerint - született mesemondó volt. "Olyan könnyedén lépte át a mindennapi és spirituális határait, hogyha olvassuk, mi magunk is képesek leszünk rá."⁴⁰ „Egy csendeske, vékonypénzű horkolás kiment az ablakon.”- kezdődik egy mesenovella. (Szerelmes történet) „Az ibolya még délután háromkor sem volt hajlandó megszólalni.”(Ibolyalebeszélő) Meg sem lepődünk, történjék bármi. Ahogy mondta: „Lehet, hogy ami így létrejön, a valóságtól egy kicsit messzebb esik, de az igazsághoz mindenképp közelebb.”⁴¹

Lázár világképének és nyelvezetének gyökerei az alsórácegres-pusztai kultúrába, gyermekkorra hallott-megélt élményeibe, szülei példaadó életébe nyúlnak vissza. Meséi tartóoszlopa ezen a szilárd értékrendszeren nyugszik, amit Naplójában így foglal össze:

"Lehetséges, hogy az energia, ami szeretetünkben, jobbra való törekvésünkben, hasznos munkánkban testesül meg, az nem vész el - mint ahogy az energia sem vész el, hanem valami magasabbrendűvé alakul, egy olyan világgá, amit Isten célul tűzött maga elé. Nagyon sok jó cselekedet, nagyon sok hasznos munka át fogja alakítani a világot, a mainál magasabb rendűvé... A szeretet nem áldozatvállalás, hanem életszükséglet."⁴²

Ezt a hitvallását fedezhetjük föl összes írásában, de legjobban mégis meséiben domborodik ki a lényeg: "Dömdödöm."

"Ki ennek születik, ki annak, Lázár mesemondónak jött a világra. Minden azzá tette: a „rácpácegresi” örökség, a látásmódja, a fantáziája, a beszédmódja. A szeretetről mesélt. Fölötte tényleg ott voltak a csillagok, lelkében az erkölcsi törvény, talpa alatt „ridogáltak a füvek”, barátai voltak a lovak, kutyák, madarak, és nem tudott betelni azzal, amit úgy hívunk, hogy gyerekkor."⁴³

³⁹ LÁZÁR ERVIN: *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra, Bp., 1981. 6.

⁴⁰ KOMÁROMI GABRIELLA: *Berzsián elment* 2007, Farkasrét

⁴¹ Kavics és csillag, Nádor Tamás riportja, Új könyvpiac 2005.

⁴² LÁZÁR ERVIN: *Napló*, Osiris, Bp., 2007. 60. és 248. old.

⁴³ KOMÁROMI GABRIELLA: *Berzsián elment*, Búcsúbeszéd, 2007. január, Farkasrét

III. Lázár Ervin

"Aki fényt akar adni,
Ki kell bírnia az égést."
(Victor E. Frankl)

1. Életútja

Lázár Ervin 1936. május 5.-én Budapesten született, de gyermekévei meghatározó helyszíne a Tolna megyei Alsó-Rácegrespuszta volt – ahol a Lázár-család 1951-ig élt. Édesapja intézőként dolgozott gróf Apponyi Sándor Alsórácegres-pusztai birtokán, itt fedezte fel együtt a világot a három testvér, itt érte őket a világegés is:

"Rácpácesgres különben az én gyerekkorom színtere. Eldugott apró település a Dunántúlon, tizenhat-tizennyolc család él ott, se iskolája, se villanya, se boltja, az odavezető út is csak földút. Azt szokták rá mondani: Isten háta mögötti hely. Van benne némi igazság, de azért azt sem árt tudni, hogy azért volt Isten háta mögött, mert Isten éppen a háta mögé dugta a tenyerét. Igen, a tenyerét, amin szelíden és védelmezően tartotta Rácpácesgrest."⁴⁴

Édesanyja, Pentz Etelka humora, fantáziája a komor történelmi korban is bearanyozta soha nem feledett gyermekéveit. Későbbi meséit ebből a kincsestárból meríti, de Édesapja is született mesemondó volt. A pusztai otthon közelében található a ma már védett "Nagyszederfa", ami több meséjében szerepel mint spirituális középpont. Innen indul és ide érkezik a legtöbb hős, vagyis maga az író. Lázár Ervin minden kétséget kizáróan mesemondónak született.

Elemi iskolai tanulmányai kalandosan teltek, szinte tanévenként máshová kellett járnia (Felsőrácegres, Sárszentlőrinc, Ercsi, Mezőszentgyörgy), mert Alsórácegresen nem volt iskola, a két szomszéd falu messze volt gyalog, ezért a gondos szülők próbáltak jobb megoldást találni fiaiknak. Székesfehérváron, a cisztereknel, az akkor még nyolcosztályos gimnáziumban is töltött két tanévet családi kapcsolatok révén, de a történelem közbeszólt: az iskolát államosították és átszervezték 1948-ban. (Ezt a korszakot a Veréb-történetek őrzik.) Visszakerült tehát Felsőrácegresre, végül Sárszentlőrincen magántanulónaként fejezte be a 8. osztályt.

1950 októberétől a székszárdi Garay János Gimnáziumban tanult, ekkor kezdett komolyabban foglalkozni az irodalommal és verseket írt.

⁴⁴ LÁZÁR ERVIN: *Tüskés varabin*, Osiris, Bp., 2003. 56.

Érettségi után a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészkarára nyert felvételt az éppen induló újságíró szakon. Ebben az időben a híres Eötvös-kollégiumban lakott. 1957-ben Pécsre került újságírónak a Dunántúli Naplóhoz, ahol főleg riportokat készített, de ekkor kezdett novellákat és meséket írni.

Mivel 1959-től az Esti Pécsi Napló újságíróként alkalmazta, az egyetemen különbözeti vizsgát tett, és tanulmányait magyar szakon, levelező tagozaton folytatta. 1961-ben szerzett magyartanári diplomát.

1964. január 1-je és 1965. március 15-e között a Dunántúli Napló s egyidejűleg a Jelenkor munkatársa is volt. Újságíróként igazi műfaja a riport. 1965. márciusában Budapestre költözött: az Élet és Irodalomhoz került tördelőszerkesztőnek, ahol 1971. április 30-ig dolgozott. Ettől kezdve 1989-ig szabadfoglalkozású író. Közben családjával kilenc évig Pécelen laktak (ahol a Négyszögletű Kerek Erdőbe jártak sétálni) majd 1980-ban végleg visszaköltöztek a fővárosba.

Családja, főleg gyermekei (Zsófia, Fruzsina, Zsigmond) inspirálták meséi legnagyobb részét, apasága hívta elő belőle a "hajdani gyermeket", aki képzeletben újraélte a varázslatos gyermekkor mágikus történéseit. "Önmagában, ha az embernek gyermeke születik, az olyan, mintha a világ egy új dimenzióval bővülne. Bennem a gyerekeim azt a gyereket is felébresztették, aki én voltam Alsó-Rácegresen valaha."⁴⁵

Igazán soha nem találta a helyét a nagyvárosban, se Pécsen, se Budapesten. Idegenségét is beleírta meséibe, hol oroszánt képzelve egy "pajtába" (A kisfiú meg az oroszánok)⁴⁶, hol kék paripát a pesti bérház lakásába (Ló a házban)⁴⁷

Naplója tanúsága szerint idősebb korában a gyermekkori tájon, a Tolna megyei Kisszékelyen talált megnyugvásra. 2006. december 22.-én egy pénteki napon lépte át a földi élet kapuját. Pályatársai közül Csukás István így búcsúztatta:

"Ha abból a tükörből néztük a világot, amelyet ő tartott, ha a műveiből, ha az ő szemével néztük - mást láttunk! Káprázatosan különöset, játékosabbat, vidámabbat, gyerekesebbet. Sóvárgó szívvel és sóhajtva megállapíthatjuk, hogy jobb volt a világ, amikor közöttünk élt - derűsebb, könnyűbb és könnyelműbb."⁴⁸

⁴⁵ A legjobb szívű behemót, Beszélő, 2000.

⁴⁶ LÁZÁR ERVIN: *A kisfiú meg az oroszánok*, Móra, Bp. 1964

⁴⁷ LÁZÁR ERVIN: *Buddha szomorú*, Szépirodalmi Könyvkiadó Bp. 1973. 12.

⁴⁸ CSUKÁS ISTVÁN: Lázár Ervin búcsúztatóján, 2007. január 10-én

2. Munkái

1959-ben, az első pécsi esztendőben, a fűtetlen albérlet hokedliján keletkezett első meséje, *A molnár fia zsák búzája*. Máig ható jelentése az író akkori félelmeit, szorongásait tartalmazza: vajon jól döntött-e, amikor ide jött? Ez az a munka, tér, alkalom, ahol megtermékenyülhet a tehetsége? Megdöbbenő, hogy későbbi mesék értékei is benne vannak ebben a 23 évesen írt népmesei motívumú történetben.

1964-ben jelent meg *A kisfiú meg az oroszlánok* című meseregénye a Móra Kiadó gondozásában. Későbbi állandó illusztrátora, Réber László akinek rajzai hozzájárultak a mesékhez, - akárcsak Janikovszky Éva könyveihez - élete végéig hűséges barátok, munkatársak lettek. Réber lényeglátó ábrázolása nem gátolja a gyermek fantáziáját a cselekmény átélésében (sőt!), ez elévülhetetlen érdeme.

1966-ban *Csonkacsütörtök* címmel látott napvilágot első elbeszéléskötete, amelyet rövidesen követett a második: *Egy lapát szén Nellikének* (1969), majd a harmadik: *Buddha szomorú* (1973). Ebben a kötetben jelent meg *A bolond kútásó* című írása, amit a 2007 januárjában a temetésén is elhangzott. Amikor először megjelent az Új Magyarország című napilap Bóbita mellékletében, ezt írta a bevezetőben: "Olyan mese ez, amit olvasóknak írtam. Akár felnőttek, akár gyerekek. Ez a mese a felnőtteknek szóló könyveimben is szerepel, de nyugodt lelkiismerettel adom gyerekek kezébe. Nem akarok fellengzős lenni, de ez az én ars poeticám, írói hitvallásom."⁴⁹ Ebből is látszik, hogy ő maga sem különítette el élesen novelláit és meséit, illetve a gyerekeknek és a felnőtteknek szánt írások határai is elmosódnak.

Jellemző műfaja továbbra is az elbeszélés és a mese. *A fehér tigris* (1971) című, groteszk hangvételű regénye az egyetlen maradt. Az utópisztikus történet az ember örök dilemmáját fogalmazza meg: miért nem vagyunk képesek cselekedeteinkkel valóra váltani a jobbik énünk vágyait, reményeit még akkor sem, ha látszatra ennek semmi akadálya nincs? Ebben a regényben a pesszimizmus győz, de nem ez a végső szó.

Meséi példa nélkülűen új, jellegzetes hangon szólaltak meg, s ez olvasói körében a rajongásig népszerűvé tette. Máig legnépszerűbb könyve *A Hétfejű Tündér* (1973) két kiadónál nyolcszor jelent meg nyomtatásban, s számos színpadi adaptációja is készült – amelyek közül a Kőváry Katalin rendezte első előadássorozat (bemutató: 1976. február 6.) azért is jelentős, mert biztosította az író számára az anyagi függetlenséget.

⁴⁹ Új Magyarország, *Bóbita*, 1991, szept. 13. 10.

Berzsián és Dideki (1979) című meseregényéért, amely színházi és bábszínházi produkcióként egyaránt sikeres volt a nemzetközi zsűri 1982-ben Andersen-diplomával tüntette ki. *A Négyszögletű Kerek Erdő* (1985) című kötet megkapta az Év Könyve jutalmat – később a Bab Berci kalandjai (1989) nyerte el ugyanezt.

A Magyar Rádió Elnöksége I. díjban részesítette a Rádiószínház 1986. évi kishangjáték-pályázatára benyújtott *Ó be szép az élet, s Minden más madár* című hangjátékáért. Ezek *A Franka Cirkusz* összefoglaló cím alatt 1990-ben kötetbe gyűjtve jelentek meg.

A legkisebb boszorkány című mesejátékáért 1991-ben megkapta az Új Magyar Hangjáték – 1990 pályázat szerzői díját.

Az Év Gyermekkönyve kitüntetésre, amelyet a Nemzetközi Gyermekkönyv Tanács Magyar Bizottsága adományoz, meséit három alkalommal találták érdemesnek: az 1989-es év díjazottja a *Bab Berci* kalandjai lett. 1990-ben a *Lovak, kutyák, madarak*, 1993-ban pedig *A manógyár* lett az Év Gyermekkönyve nem érdemtelenül.

A bábjáték műfajához is vonzódott, a 1992–93 évadban az Állami Bábszínház dramaturgia volt. A legkisebb boszorkány bábdarabként is sikert aratott s az Árgyélus királyfi eleve bábszínpadra íródott.

Elbeszélései többféle összeállításban, több kiadásban is olvashatók; a legbővebb válogatást a *Hét szeretőm* (1994) című kötet tartalmazza. *Csillagmajor* (1996) cikluscímmel – a szülőföld, a puszta hangulatát idéző – új elbeszéléseivel jelentkezett, amely egy összefoglaló visszatekintés a gyökerekre. Nagyon mély gondolatokat találhatunk a novellák között. Nem véletlenül nyerte el az Év Könyve díjat a kiadás évében.

Kisangyal (1997) összefoglaló cím alatt régebbi és még meg nem jelent írásaiból válogatott. A *Hapci király* (1998) már korábban megjelent meséinek új kiadása és a *Tüskés varabín* (2003) állattörténetei után még a *Magyar mondák* címmel jelent meg egy átdolgozása (2006), ami régóta dédelgetett tervének megvalósulása volt.⁵⁰

Naplóját már halála után adta ki felesége, Vathy Zsuzsanna (2007), amiben utolsó éveinek emberi-írói vajúdasairól olvashatunk, de az esendő emberi arcát megismerve még közelebb hozza a valóságos Lázár Ervint, ezért köszönet érte a családnak!

⁵⁰ Digitális Irodalmi Akadémia, Gulyás Zsuzsa nyomán

IV. A Szegény Dzsoni és Árnika

„Az emberekben él a vágy a mesére.
Olyan alkotásokkal kellene kiszolgálni őket,
amelyek lelki táplálékot nyújtanak,
amelyekből merítenek.”

(Lázár Ervin)

Lázár Ervin számos történetében a kettős mesemondás jelensége valósul meg, hiszen a felnőtt egyszerre mesél és meséltet: a mesefonál a felnőtt kezében van, de a gombolyítást a gyermek végzi. A mesevilág a gyermeki képzelet, játék szabályai szerint működik. A mesemondás így válik aztán közös játékká: a gyerek és a felnőtt együtt írja a mesét, így nemcsak a mesei történetek feszültsége marad meg mindvégig, hanem a párbeszédnek kapcsán mintha szabadon ki-be járhatnánk mese és valóság között és ez mérhetetlen szabadságot és játékoságot eredményez.⁵¹

Maga a történet valódi tündérmesei dramaturgia alapján bonyolódik, vagyis a népmesei hagyományból varázsol egy igazi lázárervines mesét, amelyet csak ő tud, vagyis egymást érik a meglepetések. Kezdetnek itt vannak a címben máris a nevek: hogy kerül egy angol név egy ízig-vérig magyar mesébe? Nem kapunk rá magyarázatot (gondolhatunk a 70-es évek végét jelző farmer- és Beatles korszakra, az eluralkodó angломán kultúrára, biztosat nem tudunk) "A szegény Dzsoni, az a szegény Dzsoni, és kész."⁵² Árnika neve viszont a gyógyító, balzsamos hatású virágról kaphatta a nevét, ami egyben jellemzi viselőjét.

Ebben a mesében a szeretet és az akarat összekapcsolásával bontja ki az író a valakihez tartozás, a másokért élés boldogító voltát, az önmegvalósítás egyedüli reális módját. Ezért szerettem meg és tartom alkalmasnak felhasználni az erkölcsstan (etika) oktatásában. Azt gondolom, hogy fejezetenként kifejthetjük benne - a mese dramaturgiáját felhasználva - az életfeladatokat. Mintát kaphatunk-adhatunk a konfliktusok békés rendezésére, miközben megerősödünk abban a bizonyosságban, amelyet a mélyen belénk írt természet törvényre való visszhang jelent: jónak kell lenni.

⁵¹ POMPOR ZOLTÁN: *Mindenből mesét csinállok*, Hittel, 2005. 3. szám 103.

⁵² LÁZÁR ERVIN : *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra Könyvkiadó Bp., 1981. 5.

Elkezdve a mesét már az első oldalon elvarázsolódunk és összeáll minden kellék, ami egy igazi tündérmeséhez kell: öreg király, királykisasszony, gonosz boszorkány, aki ártani készül. Hamarosan megjelenik a hős is, aki - mint állandó jelzőjéről megtudjuk - egyrészt szegény, másrészt viszont gazdag, hiszen a világ legszabadabb embere...Hogy miben áll a szabadsága? Alighanem ez a mese egyik legizgalmasabb kérdése, de haladjunk csak sorjában:

1.fejezet: A mesés kezdet - Kommunikáció, az indulatok kezelése

- "– Írjál nekem egy mesét.
– Miről?
– A kacsakirályról meg a kacsakirálykisasszonyról.
– Két kacsáról?
– Igazából nem kacsák ám!
– Hanem?
– Valódi király meg valódi királykisasszony. Csak a gonosz boszorkány elvarázsolta őket.
– Miért varázsolta el őket?
– A szegény Dzsoni miatt.
– Ez a szegény Dzsoni egy angol?
– Dehogyan angol! A szegény Dzsoni az a szegény Dzsoni, és kész. Nincsen neki semmije, vándorol a világban, és füttyöreszik.
– És miért kellett e miatt a szegény Dzsoni miatt elvarázsolni a királyt meg a királykisasszonyt?
– Mert a gonosz boszorkány nem akarja, hogy a szegény Dzsoni feleségül vegye Árnikát.
– Ki az az Árnika?
– Hát a királykisasszony, ki volna más!
– Ja, tudom már! Árnika királykisasszony, aki olyan kedves volt, hogy a mosolyától megszelídültek a farkasok meg a medvék; még a szélvihar is elcsendesedett, ha Árnika elmosolyodott. Szerette is mindenki Östör király lányát."⁵³

A felnőtt-gyerek beszélgetése ettől kezdve bűvópatakként át-átszövi a mesét. Észrevétlenül belépünk a fantázia világába és időnként kitekintünk belőle. Ez a párbeszéd az élıszóbeli mesemondást idézi, mintha itt és most születne a mese. Meglehetjük, hogyan keletkezik a mese a Lázár családban.

⁵³ LÁZÁR ERVIN: *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra Bp. 1981. 5.

De még ennél is többről szól: egy életre szóló szövetségről, a teremtő akaratról, empátiáról, alázatról, tiszteletéről és nem utolsósorban a minden rosszat legyőző szeretetről.

A mese színjátékszerűen kezdődik bemutatva a szereplőket. Dzsonit, a világ legszabadabb emberét, Árnikát, a kacsakirálykisasszonyt, Östör királyt és a többieket. Aztán "felmegy a függöny" és elvarázsolódunk: "hegyen innen, völgyön túl..." már látjuk is ahogy jön szegény Dzsoni és halljuk, ahogy füttyörészik...

Az első fejezetben miután meghatározzuk a célt, avagy: "amelyben egy mese írására szövetkezünk és a főszereplőket is megismerjük" megtudhatjuk, hogy milyen az ideális szülő-gyerek kapcsolat. Először is nem zárkózik el az alighanem elfoglalt szülő a gyerek kérésétől, ami egyrészt arra vonatkozik, hogy most van igénye egy kis figyelemre, másrészt mesét szeretne hallani, olyat, ami éppen az aktuális konfliktusaira válaszol. Ezt egy empatikus szülő kódolja és igyekszik ráállni gyermeke hullámhosszára. Erre jók a puhatolódzó kérdések: - "miről meséljek?" A gyermek, ha érzi a figyelmet elmondja, hogy olyan mesét szeretne, amiben kiderül, hogy belőle is lehet még igazi király(kisasszony), akkor is, ha egyenlőre sete-suta kacsának érzi magát. Szeretne biztatást kapni arról, hogy érdemes küzdeni, mert megéri.

Ezután, ahogy a mese szereplőit megismerjük, - amelyeket együtt jelenít meg az apa és lánya - Lázár Ervin megrajzolja az ideális (vágyott) apa-képet Östör király alakjában, aki bölcs és igazságos és ugyan méregbe gurul időnként (mert az a legjobbakkal is megesik), de dühében soha nem parancsol semmit. Nevében valószínűleg az "ostor" szó bújik, ami csattog ugyan, de jó esetben nem üt meg senkit. Ezzel azt is mondja, hogy nem baj, ha érzelmeink, indulataink vannak, hiszen ez egy biokémiai folyamat, amiről nem tehetünk. Viszont fontos, hogy mit kezdünk velük. Eluralkodnak rajtunk az indulatok, vagy képesek vagyunk kordában tartani őket? Hogy is mondja Östör király?

"- Most akármit mondok, ne törődjetelek velem, haj de mérges vagyok..."⁵⁴, vagyis tudatosítja, hogy milyen állapotban van és mentesíti a következményektől a környezetét (elvonul). Tehát a jó minta: tudatosítás+elvonulás, amíg elmúlik az indulat.

A királylánynak pedig nem a szépsége a legfőbb vonzereje, hanem a kedves mosolya. Ez bizony énerősítő motiváció a mai kor gyermekeinek is amikor a médiákból

⁵⁴ LÁZÁR ERVIN: *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra Bp. 1981. 6.

az sugárzik felénk, hogy csak a tökéletes külső, szabályos vonalak, vakítóan fehér, hibátlan fogsor az, ami elfogadható. Vagyis a világ szempontjából úgy tűnik, a külső a lényeg, a mesében viszont a belső kisugárzás fontosabb: "Árnika királykisasszony, aki olyan kedves volt, hogy a mosolyától megszelídültek a farkasok meg a medvék; még a szélvihar is elcsendesedett, ha Árnika elmosolyodott. Szerette is mindenki Östör király lányát."⁵⁵

A lovagi párbajt megakasztó döntés is igen bölcsnek bizonyul. Egyrészt azt mondja el, hogy nem a fizikai erőfölény kell eldöntse a vitás kérdéseket, másrészt elutasít mindenféle sztereotípiákra épülő gondolkodást. Szembehelyezkedik a vagyon, illetve rang szerinti párválasztással - hiszen erre tanította saját családjában apai nagyszülei tragikus sorsa is.⁵⁶

Östör király gondolkodása cseppet sem királyi: igaz, Lázár Ervin meséiben a király nem attól lesz uralkodó, hogy nagy hatalma van és képes mindenkit legyőzni, hanem hogy bölcsen meg tudja látni a saját korlátait (A szurkos kezű királyfiakban például a két szomszédos király közösen jár kapálni a kertbe, vidáman társalognak az élet dolgairól, leányaik férjhez adásáról)⁵⁷. A tündérmesei világot képviselő lovagok a király szemére is vetik, hogy gondolkodása nem királyhoz méltó, mire Östör király dühös válasza csak ennyi: "Nem királyi, emberi!" - vagyis az utóbbinak felül kell múlnia az előbbit, ha ütközik az érték (szeretet) a tradícióval.

⁵⁵ LÁZÁR ERVIN: *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra Bp. 1981. 5.

⁵⁶ KOMÁROMI GABRIELLA: *Lázár Ervin élete és munkássága*, Osiris, Bp. 2011. 39.

⁵⁷ LÁZÁR ERVIN : *A Hétfejű Tündér*, Móra, Bp.1973. 37.

2. fejezet: Kísértéseink: szabadság, gazdagság, hatalom

A második fejezet tulajdonképpen egy kamasz fiú egészséges leválási folyamatával kezdődik, mint a legtöbb mesében: a hős elindul világot látni. Bizony váltakozó a kedve, mert az élet küzdelmes és nem is mindig vidám valami. Ezt felismerni és vállalni már a lelki érettség haladó fokozata. Dzsoni dilemmái kapcsán fölvetődik a kérdés: mit jelent szabadnak lenni? Lehet-e valaki a szabadságának a rabja? Ez ma is izgalmas kérdés, nem csak a diktatúrákban.

Ki a szegény és ki tekinthető igazán gazdagnak? Wass Albert így foglalja össze:

"Gazdag akarsz lenni? Gondolj a rigóra és az őseemberre. Gondolj arra, hogy meztelenül jöttél erre a világra és meztelenül térsz belőle vissza. Vendég vagy ezen a földön. Csak az a Tied, amit a bőröd alatt hoztál és elviszel. Gazdag, aki egészséges. Aki erős. Aki nem szorul másra. Aki föl tudja vágni a fáját, meg tudja főzni ételét, meg tudja vetni ágyát és jól alszik benne. Aki dolgozni tud, hogy legyen mit egyék, legyen ruhája, cipője és egy szobája, amit otthonának érez. Fája, amit fölapríthasson. Aki el tudja tartani a családját, étellel, ruhával, cipővel, s mindezt maga szerzi meg: az gazdag. Örvendhet a napfénynek, a víznek, a szélnek, a virágoknak, örvendhet a családjának, a gyermekeinek és annak, hogy az ember él. Ha van öröme az életben: gazdag. Ha nincsen öröme benne: szegény. Tanulj meg tehát örvendeni. És ismerd meg a vagyonodat, amit a bőröd alatt hordasz."⁵⁸

A szabadságról pedig ezt mondja: "Nem az a szabadság, hogy úgy élhetsz, mint egy diktátor és kedved szerint érvényesítheted a benned felgyülemlett gyűlöletet. Szabadság az, hogy nincs diktátor fölötted más, csak a Teremtő Rend. És hogy a gyűlölet ellen megvédelmezheted magadat a szeretettel."⁵⁹

Ezek a sorok teljességgel fedik Lázár Ervin világképét is, azt, amit meséiben képvisel. A fenti gondolat érdekes megvilágításba kerül, ha belegondolunk abba, hogy az író abban a történelmi korban volt kénytelen leélni élete nagy részét, amit a vasfüggöny és a kommunista diktatúra jellemezett. A szabadságvágy mindenkiben ott élt, de a legtöbb emberben mélyen elnyomva, vagy alkoholba, vagy más pótcselekvésbe fojtva. A szabadság igénye a diktatúra enyhülésével irányt tévesztve a szabadosság felé korcsosult, ennek esszük manapság is keserű gyümölcseit. Fiataljaink egy hamis liberalizmus veszélyeinek vannak kitéve. Benjamin Spock nevével fémjelzett gyereknevelési elv szerint nem szabad korlátozni a csecsemőt, s később a kisgyermeket semmilyen ösztönös viselkedésében, mert visszafordíthatatlan traumát okozunk neki. Ez a felfogás nagy károkat okozott és okoz ma is a társadalomban, mert sorra ledöntötte az

⁵⁸ WASS ALBERT: *Te és a világ*, Kráter, Pomáz, 2001. 166.

⁵⁹ uo. 176. old.

évszázadok során keletkezett és kialakult együttélési szokásokat. Megszűnt az a biztonságos közeg, ami az egyén helyét meghatározta a környezetében. A XX. század végére a feje tetejére állt a családmódel: sok helyen a gyerek igényei irányítják a szülőket.

A Százarcú Boszorka - a kísértő - neve arra utal, hogy bizony sok féle alakban tör az emberre a gazdagság, hatalom, és a dicsőség iránti vágy.

Jézust is ezzel a három kísértéssel próbálta meg eltéríteni küldetésétől a Sátán⁶⁰. Érdekes lehet végigvinni a példán: hogyan áll ellen sikeresen Jézus? Fontos mondat a történet végén Lukács evangélista a 13. versben ezt írja: "Miután az ördög minden kísértést végbevitt, egy időre elhagyta Jézust."⁶¹ Tehát nem örökre, csak egy időre. Ez azt üzeni, hogy időről időre meg kell küzdenünk a kísértővel. Viszont ha sikerül legyőznünk, akkor megerősödve mehetünk tovább (Lásd: Lk. 4.14.)

Fölvetődhet: - Hogyan viszonyuljon a ma embere a kísértésekhez?

- Mi jelent valódi csábítást az életünkben?

- Honnan ismerhetem föl, hogy mi a helyes döntés?

Igazi önismeretet igényel a kérdések megválaszolása. Nem lehet sematikusán, mindenkire érvényeset kijelentenünk, érdemes egyénenként megfogalmazni a választ.

Ebben a mesében - ha odafigyelünk, - a Százarcú (kísértő) egyben sérülékeny is: elvesztheti a varázserejét, aminek hatása sem végtelen: hét (!) évenként fondorlattal el kell csábítania egy embert ahhoz, hogy a varázsereje megmaradjon. Sebezhetőségét az is mutatja, hogy neki is vannak indulatai, amit nem tud kezelni, ezért aztán le is lepleződik ártó szándéka: Szegény Dzsoni gyanút fog. Ezért itt és most sikerül elmenekülnie a veszélyes helyzetből hősünknek. Ez arra ad biztatást, hogy nekünk is sikerülhet, ha törött lábbal is...

Érdekes a felnőtt-gyerek dialógus a fejezet végén. Ebből kiderül, hogy nem mindig ennyire világos, hogy kísértéssel állunk szemben. Lehetnek ártatlan vágyaink, segítő szándékunk egy-egy választás mögött. Néha meg kell állnunk és elgondolkodni azon, hogy mi az ára ragaszkodásunknak, hogy egy tervünk megvalósuljon. Mi az, amit érdemes föláldozni és mi az, amit nem. Ez a tudás nagyban hozzájárul önmagunk megismeréséhez. A jutalom: lelkünk békéje.

⁶⁰ BIBLIA, Mt. 4. 1-11., Lk. 4.1-13. Szent István Társulat, Bp., 2011.

⁶¹ uo. Lk. 4.13.

3.fejezet: Párvalasztás, a döntés és következményei

Jutalmul a helytállásért a harmadik fejezet elején már találkozhat is vándorunk a királylánnyal. Nagyon szép, ahogy alakul ez a párkapcsolat: a segítő részvét fordítja a királylány szemét és szívét a bajba jutott fiú felé és azzal, ahogy szeretetével körülveszi a Boszorka befolyása megszűnik. Tehát a gyűlölet, rosszakarat hatalma szertefoszlik a szeretet hatására. Árnika meggyógyítja a törött lábat (mert egy ügyes királylány ehhez is ért, amúgy a neve is predesztinálja erre), majd a fiatalok rájönnek, hogy milyen nagy kincset kaptak a másik személye által. Dzsoni értelmé eleinte méltatlankodik és perlekedik érzéseivel, féltve a szabadságát, amit a szülői házból kiszakadva épp csak megízlelt, de végül győz a mindent felülíró szerelem, megszületik a döntés: megkéri Árnika kezét.

Östör király most is bölcs apának bizonyul, aki időt akar még adni a fiataloknak az elköteleződés megfontolásához. Nem azt javasolja, hogy akkor költözzetek össze és majd kiderül, illeltek-e egymáshoz, hanem elküldi Szegény Dzsonit világot látni, tapasztalatokat szerezni, hogy éretten, felelősséggel vállalhassa a családfő szerepét és megfelelő távolságból láthassanak rá kapcsolatuk erősségére, konfliktus tűrő képességére. Az állhatatosságra, hűségre, küzdeni tudásra ugyanis egész életükben szükségük lesz, ezt tudja ő már jól.

Tehát fontos, hogy megerősítsük a döntés képességét és az áldozatok (próbatételek) szükségességét. Ma mindkettő válságban van. A fiatalok szívesen halogatják életre szóló döntéseiket és - sajnos - ebben szüleik is sok esetben partnerek, mondván a mai világban semmit sem lehet kiszámítani...Az igazi ok ilyenkor a felnőtt éretlensége is lehet, aki nem kész még elengedni gyermekét, vagyis ragaszkodás a szülői szerephez. Jól szeretni azt jelenti: azt akarom, ami neked jó. Szabadon szeretni csak nyitott tenyérrel lehet, ami nem fog vissza, de megtart amikor kell.

A döntés akadálya lehet az egoizmusunk is: "az önmegvalósítást szorgalmazó világban a nagy döntés (ugrás) mintha önelvesztést jelentene, csak akkor meri az ember odaadni magát, ha előre látja a nyereségét, a helyét. Pedig az egoista ember éppen a lényegről marad le...Önmagát véti el, mert görcsösen önmagát akarja."⁶²

⁶² DR. PAPP MIKLÓS: *Az életvezetés etikája*, Főiskolai jegyzet, 2009., 28.

Az író a közjáték- párbeszédekben is gyakran türelemre int bölcsen, amikor a gyerek kérdéseire így reagál: "- Majd kiderül.", vagy "Várjunk egy kicsit, majd talán rájön ő is."⁶³ Siettetni nem lehet a történeteket, mindennek rendelt ideje van. Ez csak látszólagos ellentmondás a fenti gondolattal, ami a döntés halogatását illeti, hiszen az utóbbi gyenge identitásból fakadó időhúzás legtöbbször.

A vágy késleltetésének pszichológiai hatását régóta kutatják a pszichológusok és arra a következtetésre jutottak, hogy minél fejlettebb a gyermek ezen a területen, annál jobbak a boldogulási esélyei, mint önálló felnőtt személyiség. Walter Mischel a mára legendássá vált pillecukor-teszt alapján írt könyvében állítja, hogy a sikeres élethez elengedhetetlen a várakozni tudás: aki kellő önuralommal rendelkezik, az várhatóan magasabb pontszámot ér el az egyetemi felvételin, szilárdabb az önbecsülése, könnyebben kezeli a stresszt, eredményesebben valósítja meg célkitűzéseit és jobban megbirkózik a fájdalmas érzésekkel.⁶⁴ Szemben tehát a ma divatos nézettel, ami az "Adj uram, de rögtön!" követeléssel jellemezhető és lelki sérülés okozásával riogatja a jószándékú szülőket ha tiltani, vagy késleltetni akarnának valamit a gyermekeiknek - itt azt tanulhatjuk, hogy bölcsőbb várni néha és a felébredt ösztönös vágyakat elterelni, késleltetni, tehát nem kell szükségszerűen azonnal kielégíteni.

A várakoztatás tehát fontos nevelő eszköz. Nagy ajándék lehet az Adventi idő együttes mély megélése, vagy a Nagyböjt, mint lehetőség családban, iskolai közösségben egyaránt.

⁶³ LÁZÁR ERVIN : *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra, Bp., 27., 30.

⁶⁴ WALTER MISCHEL: *Pillecukorteszt*, HVG Könyvek, Bp., 2015. 10.

4. fejezet: Bűn és bűnhődés: botlás és következmény

A bűn és bűnhődés témáját nagyon sokan földolgozták már a világirodalomban. Az alcímet sugalló Dosztojevszkij regény hőséhez képest Szegény Dzsoni jóhiszeműen sodródik bele a próbatételbe. Mi is életünk tipikus kísértése? Ha elhisszük, hogy nem érdemes "küzdeni erőnk szerint a legnemesbékért"⁶⁵, mert van könnyebb út a boldogsághoz. A hét főbűn közül a lustaság, vagy a jóra való restség sokak szerint a legnagyobb akadálya fejlődésünknek. Ha ehhez járul egy elrontott nevelésből fakadó felelősség áthárító attitűd, akkor nehéz, majdnem lehetetlen elmozdulnunk a jó irányba. A miért pont én?... más sem..., illetve más is...gyakorta előforduló érvek, ha hibázunk. Ebben a fejezetben újból megerősítést kapunk arra is, hogy a nemi szerepek különbözőek: Dzsoni az, aki elmegy, Árnika pedig türelmesen és kitartóan vár. Egyikük sem hibátlan. Árnika egy icipicit türelmetlen, Dzsoni szeretete egy icipicit megrendül. De lássuk, mi lesz a következmény:

Elindul hát ismét szegény Dzsoni bolyongani a világban, de egyszer csak elfáradva megszomjazik és...majdnem elcsábul. Ki is a csábító? Hát persze, hogy a Százarcú, aki szép lány képében elhiteti vele, hogy álmai nem elérhetőek. Elégedjen meg az itt és most megkapható élvezettel, ne várjon, ne küzdjön tovább. Ugyanez a motívum jelenik meg Lázár Ervin A molnár fia zsák búzája meséjében is még nagyobb hangsúllyal: ahol a fiú nem elég kitartó és hamar föladja a neki való "szántóföld" keresését.⁶⁶ Ott tragédia lesz a következmény, itt kap még jóvátételi lehetőséget hősünk. Bár kacsává vált az egész udvar, megszabadíthatja őket, de csak önmaga feláldozásával. Ráadásul vállalnia kell az egész udvar népe előtt, hogy ő a felelős a bajért, ami rájuk szakadt. Tehát kell hozzá alázat vállalni és bátorság bevallani, hogy hibát követtünk el, csak ezután jön a jóvátétel. Nagyon szép és sokat mondó motívum, hogy mindjárt segítőtársa is akad amint megbánja tettét: sorsközösséget vállal vele Árnika, mellé áll a bajban, segít elviselni az áldozatot. Nem nyugszanak bele, hogy elválasztották őket, elindulnak a reménység útján, a közös küzdelmes úton a megváltás felé, a szeretet világába (a Hétfejű Tündérhez), ahol megszabadulhatnak a gonoszság hatalmától.

⁶⁵ VÖRÖSMARTY MIHÁLY: *Összes költeményei*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1959.,
Gondolatok a könyvtárban

⁶⁶ LÁZÁR ERVIN: *A Hétfejű Tündér*, Móra, Bp., 1973., 78. old.

Nagyon szép és sokat elárul Lázár Ervin értékrendjéről az alábbi párbeszéd:

- "– Szegény Dzsoni meg tudja őket szabadítani?
- Remélem.
- De amikor nincs neki varázsereje? Akkor hogyan szabadítja meg őket?
- A szeretetével. Ha nagyon szereti Árnikát, akkor meg tudja őket szabadítani.
- A szeretet olyan, mint a varázslat?
- Olyan.
- De csak a mesében, igaz?
- Nem. Nemcsak a mesében. A valóságban is olyan."⁶⁷

Ebben a fejezetben ismét előkerül a kísértés és a kísértő a Százarcú Boszorkány képeben. Dr.Papp Miklós: Az életvezetés etikája című munkájában szintén egy mesén keresztül mutatja be, hogyan működik életünkben a kísértés. Ő A kismalac és a farkas történetével szemlélteti, ahogy beteszi a lábát a gonosz. Szinte befészkelődik tudatunkba a rossz gondolat, aztán észre sem vesszük, már benn is van és azon igyekszik, hogy megvalósulhasson. "Tehát aki nem akar rossz tetteket, az elsősorban ne gondoljon rá"-tanácsolja a fent említett írásban.⁶⁸ Érdemes tehát itt elidőznünk a gondolati 'bűnöknél':

- Mi az, aminél nagyon éssznel kell lennem, nem szabad szóba állnom vele?
- Ha mégis elbuktam, mi a teendő?
- Felelősséget tudok-e vállalni tetteimért?
- Van bátorságom bevallani, ha rossz útra tértem?
- Merek-e módosítani, irányt változtatni, ha kiderül, hogy utat tévesztettem?
- Hűséges vagyok-e a meglátott jóhoz?

⁶⁷ LÁZÁR ERVIN : *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra Könyvkiadó Bp.,1981. 35.

⁶⁸ DR. PAPP MIKLÓS: *Az életvezetés etikája*, Főiskolai jegyzet, 2009.

5. fejezet: Pályaválasztás, tehetség, siker

Útjuk során sok mindenre rájönnek, egyre jobban megismerik egymást és önmagukat, kibontakoznak képességeik. (Ez a jegyesség idejének értelme.) Szegény Dzsoni rácsodálkozik párja éles eszére és áldozatos szeretetére. Árnika megbizonyosodhat arról, hogy Dzsoni mellett biztonságban érezheti magát, mert amikor baj van, kimenti őt szorult helyzetéből és bátran szembeszáll a "gonosszal", aki ártani akarna szerelmének.

Találkoznak hát Ipiapacs, a hírhedett rablóvezér bandájával, - noha küzdenek bátran - elfogja és börtönbe csukja őket. Vagyis úgy látszik, végük van. Szegény Dzsoni hajlamos rá, hogy elkeseredjen, de Árnika tartja benne a lelket és azt is kitalálja, hogyan menekülhetnek meg. Amikor a rablóknál egymás után kibújnak a rácson bizonyítják egymás felé elkötelezettségüket, feltétlen bizalmukat is.

Szép jelenet, ahogy Dzsoni ráébreszti a rablóbandát rejtett tehetségükre és a játék felemelő voltára. A megszakító párbeszéd nagyon fontos erősítő motívuma, hogy mindenkinek van valamihez tehetsége, fontos, hogy ezt időben fölismerje és kamatoztassa. Ennél a fejezetnél érdemes fölmérni, hogy ki mire vágyik élete során, illetve mennyire reális a tanulók önmagukról alkotott képe. Fontosnak gondolom, hogy itt megálljunk és bontsuk ki, hogy a csoportban ki miben tehetséges. Lehetőleg ne legyen senki, akinek legalább egy-két jó tulajdonságát ne emelnénk ki!

Nem várt - mesében ritka - folytatás tehát, hogy a 11 fős rablóbandát focisapattá alakítja Dzsoni azáltal, hogy ráébreszti őket saját képességeikre. Ezután Ipiapacs, a 'hírhedett' rablóvezér, aki először rémületet kelt és rabol, fosztogat, erőszakoskodik, belátja, hogy sokkal boldogabb érzés becsülettel helytállni és még kifizetődőbb is küzdeni jó célért. Igaz, a játékszabályokat neki is be kell tartania, mert az mindenkire vonatkozik, ez életreszólóan fontos szabály! Ez először meghökkenti a fővezért, de mert nem tehet mást, vállalja. Ez ugyan kicsit idealisztikusan hangzik, de egy mesébe igazán belefér...Ebben is tetten érhetjük Lázár Ervin hitét a szeretet erejében, ami képes jó irányba terelni még egy egész rablóbandát is vezérestül.

Ennél a fejezetnél lehetőség nyílik arra, hogy beszélgessünk az előítéleteinkről:

- Mennyire határozza meg véleményemet a másik ember múltja, külseje, vagy viselkedése?
- Tudom-e módosítani az első benyomás képét?
- Nyitott, kíváncsi vagyok-e igazán másokra?
- Tudok-e tiszta szívből örülni mások sikereinek,(vagy én vagyok a tékozló fiú bátyja)?

A foci téma egyébként egy másik mesében is előkerül az író fiának, Zsigának köszönhetően. Nagyszerű példája a Foci című mese annak, hogyan fér el békében egy mesében a szakrális és a profán? Valamint, hogy milyen lehetett Lázár Ervin istenképe? A segítő Istené, aki komolyan veszi és fontos számára az, amire egy gyerek vágyik, aki képes megtenni, ami az embernek (szülőnek) lehetetlen, aki képes győzelemre segíteni még a magyar válogatottat is!

Íme:

"– Istenem – motyogom magamban –, mi az neked, tedd meg már, ha ez a gyerek annyira kéri. Állj be öt percre. Vagy kettőre. Akárha láthatatlanul is. Segítsd ezt a szegény csetlő-botló csapatot. S ha már itt jársz köztünk és volt öt perced a focira, miután leveszed a szereléd, lezuhanyozol és újra utcai ruhába öltözől, ne hagyj itt rögtön bennünket. Mert nemcsak a csapat csetlik-botlik. Állj egy kicsit a hátunk mögé, tedd a vállunkra a kezéd." ⁶⁹

⁶⁹ <http://www.szepe.hu/irodalom/lazar/foci.html>

6. fejezet: Énképünk

Boldogan haladnak tehát útjukon tovább hőseink egyre szebb vidékre érve, amikor örömüket beárnyékolja egy önbizalom-hiányos bozontos ember: az örökké megsértődő Rézbányai Győző. Egy olyan emberrel találkozunk, aki mindig mindent kötelességből tesz, semminek nem tud örülni, és nagyon érzékeny arra, hogy mások mit gondolnak róla.

Mivel alacsony az önértékelése, állandóan elégedetlen önmagával, de a külvilággal is. Ez, mint tudjuk összefügg: csak akkor vagyok képes elfogadni és szeretni a másikat, ha magamat el tudom fogadni. A főparancs második fele így szól: Szeresd felebarátod, mint magadat (nem jobban, nem kevésbé).

Érdeemes elidőznünk ezen a virágos réten: mennyire illenek ránk a fenti megállapítások?

- Elfogadom magam és a környezetemet?
- Tudunk-e, merünk-e boldogan élni mások jóváhagyása nélkül?
- Mennyire büntetjük magunkat mások véleményével?
- Mások elvárásai szerint élünk, vagy tudatosan megyünk a meglátott cél felé?

Itt is érdekes dolgokat tudnak meg egymásról a jegyesek: Dzsoni türelmetlenül szabadulna a kellemetlenkedő alaktól és céltudatosan igyekezne tovább, Árnika azonban nem akarja itt hagyni "sértődötten, fájó szívvel, búskomoran, bánatosan, nekikeseredetten." ⁷⁰ meg akarja vigasztalni. Ez viszont nem megy egyik napról a másikra. Nem, mert először is rá kell ébreszteniük az önmagával eltelt embert, hogy ki kell ahhoz lépnie megszokott perspektívájából, hogy változni tudjon az élete. Vagyis szemlélet váltásra van szüksége.

A személyiségfejlődésében megrekedt figura megjelenik Milne Micimackójában is Fűles személyében. Mi az, ami közös bennük? Nem látnak túl saját magukon. Erre jön rá és próbál megoldást találni Árnika, akinek mentő ötlete támad: "ellensértődéssel" próbál tükröt tartani a magába fordult embernek. Rézbányai végre rájön, hogy egyedül ő a felelős magányaért. Amint változtatni tud hozzáállásán, már nem kerülnek el nagyívben az emberek. Felismeri, hogy ha felhagy önző életmódjával és megpróbál mások felé fordulva segíteni, megosztani azt amije van, ez százszorosán megtérül és határtalan örömben lesz része.

⁷⁰ LÁZÁR ERVIN: *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra, Bp., 1981., 60.

Az író-gyerek párbeszédben előkerül az önzés, a helytelen én-kép, a sértés és sértődés fogalma. Itt nem mindenben értek egyet a leírtakkal: szerintem az "igazi sértéstől" sem kell megsértődni, inkább tisztázni, helyretenni a nézeteltérést, ha szükséges, aztán tovább menni. A megőrzött harag, rossz érzés mérgez. Pál apostol leírása az igazi szeretetről így szól: "A szeretet türelmes, a szeretet jóságos, a szeretet nem féltékeny, nem kérkedik, nem gőgösködik, nem tapintatlan, nem keresi a magáét, haragra nem gerjed, a rosszat föl nem rója..."⁷¹, vagyis nem ismeri a sértődöttséget. Se jogost, se jogtalant. A sértődöttség azt jelenti: hatalmat adok neked, hogy rossz érzést keltsél bennem. Az igazi szeretet - az érett személyiség - azonban azt mondja: megengedem neked, hogy azt gondold rólam, amit akarsz, nem teszem ettől függővé, hogyan vélekedem magamról, vagy rólad. Az előbbi a bizonytalan énképpel rendelkező magatartása, utóbbi az (ön)tudatos felnőtté. Sokat tanultam e téren Anthony de Mello jezsuita szerzetestől, aki azt mondja, ha megkísért a megbántódás érzése, vizsgálj meg, hogy lelked milyen sérülésére tapintottak rá? Mivel segítetted azt, aki megbántott?⁷² Ez érdekes, új megvilágításba helyezi a negatívnak gondolt érzelmet. Sokat megtudhatunk önmagunkról ennek elemzésével, új esélyt kaphatunk rendezni a viszonyt a környezetünkkel. Érdemes erre időt szánni, akár több órát a témának szentelni.

⁷¹ BIBLIA, Újszöv. 1 Kor.13., 4-5. Szent István kiadó, Bp. 1987.

⁷² TÖRÖK PÉTER: *Ki vagyok én?* Szent Gellért Kiadó, Bp. 2012. 53.

7. fejezet: Empátia, a beleérzés művészete

Egyik kedvenc fejezetem az önzés tunyaságát legyőző cselekvő szeretet kitűnő példája a „tizenkét nagyon testvér” esete : immár nemcsak együtt sopánkodni tudnak, hanem Árnika segítségével rájönnek, mennyivel boldogabb lehetne az életük, ha megosztanák egymással a terheket, gondokat, bajokat, no meg az örömöket is :

„ – Akármelyikőtök beleesne a folyóba, biztos lehetne benne, hogy a többi tizenegy utána ugrik és kihúzza...Nagy bizalom és szeretet lehetne bennetek”⁷³ – tanítja őket a királylány és mert megfogadják a tanácsát, hamarosan meg is tapasztalják a gyümölcseit. Vagyis az összefogás, egymás segítése az, ami igazán képes boldogságot adni nem csak a 12 testvérnek, hanem mindenkinek, hiszen ezáltal juthatnak el hőseink is a Hétfejű Tündérhez.

Nagyon érdekes a "kinek milyen srófra jár az esze", mint felmerülő kérdés. A mai érdek és anyagiasság szemléletű világunkban tudunk-e elvonatkoztatni a megterheléstől? Merünk-e önzetlenek lenni? Egyáltalán mikor vagyok önző? Jó-e az, ha felelősek vagyunk egymásért? Ezek izgalmas kérdések, aminél megint érdemes elidőzni. Eljuthatunk a közösségbe tartozás ajándékaihoz, ami individualista társadalmunkban egyre kevésbé nyilvánvaló. Pedig a régi közmondás ma is igaz: Megosztott öröm dupla öröm, megosztott bánat fele bánat!

Ezt a mesét 1980-ban írta Lázár Ervin, de a 12 testvér még egyszer 25 évvel később aláhúzza és megkettőzve újra előkerül - nem sokkal halála előtt - Az élet titka című meséjében. Abban a történetben szinte ötvözi a Hétfejű tündért és a Szegény Dzsonit: a rácegresi és pácegresi 12-12 gyerekes család párhuzamba állításával még egyszer bevési, mi a követendő magatartás és annak következménye: az egyik csapatnak, akik össze tudtak fogni kitárul a kapu, a veszekedős, széthúzó másik a közelébe se ér az Üveghegynek.

Olyan ez, mintha végrendeletében összefoglalta volna az esszenciáját annak, amit egész életében próbált tovább adni: csak összeadódva, egymást segítve leszünk képesek eljutni utunk céljához.

⁷³ LÁZÁR ERVIN: *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra Bp., 1981. 76.

8. fejezet: A megbocsátás fontosságáról

Az út lassan véget ér, jön a feloldozás. Utolsó feladat: meg kell fogalmazniuk a kérésüket. Ez fontos tanítás: ha nem tudom, mire vágyom, nem lehet teljesíteni. Fontos az, ahogy megfogalmazza Szegény Dzsoni a kérést: "Egyformák szeretnénk lenni, akár kacsák, akár emberek, ahogy akarod...ahogy megérdemeljük..." és a hála, a köszönet is fontos, nem annak, aki kapja, hanem annak, aki adja.

A hazafelé tartó pár annyira boldog, hogy még a jajongó Százarcú sem tudja elrontani örömüket, sőt kisugárzik rá ez a megtisztító fény és "megtér". Az ifjú pár annyira boldog, hogy eszükbe sem jut bosszút állni a sok sérelemért, ami őket érte, hiszen fejlődésüket eredményezte. A megbocsátás elengedhetetlen része az útnak, hiszen aki erre képtelen, saját magát változtatja kővé, megreked a saját útján. Érdekes ezért az utolsó párbeszéd Szegény Dzsoni és a Százarcú között, ahogy összemérik, kinek mi okoz örömet, melyik ér többet:

"- Mit átkozódik, öreganyám? - mondta neki szegény Dzsoni. - Nem unja állandóan rémítgetni az embereket, nem unja a sok gonoszságot, ármányt, kétszínűséget, hepciáskodást, kackiáskodást, üvöltözést, süvöltözést? Soha nem jutott eszébe, hogy meg is szerethetne végre valakit, sohasem jutott eszébe, hogy végre segítsen valakin?"

- Ó, te ostoba, jószívű ember, te érzellemmel megvert! Tudod te, milyen öröm rémült arcokba bámulni? Tudod te, milyen érzés viharként cibálni az erdőt? Farkasként ordítani, füstként gomolyogni? Mit tudsz te?!

- Lárifári - mondta szegény Dzsoni -, szerette már magát valaki?

- Nem - mondta Százarcú.

- S maga szeretett már valakit?

- Nem - mondta a Százarcú.

- Na látja! Akkor fogalma sincs, mennyivel többet ér az mindenféle seprűnyélen röpködésnél."

Meggyőzve tehát a Százarcú utolsó erejével még jóváteszi a sok rosszat, amit az emberek ellen elkövetett és elfogadja sorsát, már nem hadakozik az öregedés, elgyengülés, a "hatalomvesztés" ellen és a végén belátja:

„Tudod, kis Dzsoni, seprűnyélen lovagolni is jó volt, denevérként röpködni is jó volt, viharként száguldani se volt kutya, de hogy te ilyen bizalommal meg szeretettel mosolyogsz rám, azt semmiért nem adnám!”⁷⁴

A mese befejezése a klasszikus: "minden jó, ha jó a vége" formula, ami nem minden Lázár Ervin mesére jellemző. A molnár fia zsák búzája tragédiába torkollik,

⁷⁴ LÁZÁR ERVIN: *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra, Bp., 1981. 83.

A kislány, aki mindenkit szeretett szintén szomorú véget ér. Mit jelent a boldog vég a jelen az esetben?

„- Ebben a mesében minden jóra fordult.

- Miért, baj?

- Dehogyis. Éppen az a jó benne...A valóságban is minden jóra fordul?

- A valóságban? Nem. Sajnos nem.

- Akkor ez egy nem igaz mese volt?

- Dehogynem. Azt jelenti, hogy mi mind a ketten nagyon-nagyon akarjuk, hogy a valóságban is minden jóra forduljon.

- Én is nagyon-nagyon akarom. Te mondtad, hogy nagyon- nagyon kell akarni. Akkor is, ha nem biztos, hogy sikerül.”⁷⁵

⁷⁵ LÁZÁR ERVIN: *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra, Bp., 1981. 83.

V. Ajánlások az óratervek készítéséhez

1. Ha a terem és az osztály létszáma engedi ülünk körbe - székeken, vagy szőnyegen - mert ez meghittséget teremthet ami a mese átéléséhez fontos. Mindig egy-egy fejezetet olvassunk föl, de ha úgy érezzük, hogy a gyerekek kérdeznének, nyugodtan álljunk meg, mint ahogy erre jó mintát is kapunk az írótól. Lényeges az együtt haladás, gondolkodás. Nagyon fontos a jó légkör megteremtése. Feszült, indulatoktól fűtött hangulatban nem tud hatni a legjobb szándék sem. Először kezeljük a megoldandó problémákat, fizikai szükségleteket (Maslow-piramis), mert addig hiábavaló minden erőlködés.

2. A népmesékkel ellentétben Lázár Ervin meséiben minden szónak jelentősége van. éppen ezért ne rövidítsünk, ne hagyjunk ki jelzőket, hanem szóról szóra olvassuk. A ránk maradt kézirat-töredékekből, átiratokból tudjuk, hogy az író mennyire próbálta a lehető legtokéletesebb formában átadni azt a lényeget, amit meglátott, tehát ne változtassunk rajta. Nagyban fejleszti a tanulók szókincsét az igényes szöveg, a szóhalmozások, fokozások alkalmazása nem csak irodalmilag, hanem érzelmileg is. Ez is egyik nagy értéke Lázár Ervin meséinek ami különösen fontos a mai nyelvileg elszegényedő társadalomban az sms kultúrában. Tehát adjunk rá időt, sőt időnként emeljük ki, játszunk hasonlót. Például: ki talál egy adott szóhoz minél több rokon értelműt, vagy máskor hangulatfestő- szóalkotás játékot is játszhatunk. Lényeg, hogy megtanítsuk a gyerekeknek érthetően kifejezni érzéseiket, gondolataikat és segítséget nyújtunk abban is, hogy jól értsék egymást. Mai kifejezéssel élve: hatékonyan kommunikáljanak.

3. Nem kell magyarázni a cselekményt, vagy a szereplők tetteit, hiszen nem tudhatjuk kiben mit érintett meg a történet. Hagyjuk, hogy a gyerekek átélve azt maguk jöjjenek rá a motivációkra és a "tanulásra" is, amit ki-ki levonhat magának. A mesék mindig az azonosulás révén hatnak leginkább, ezért olyat játszhatunk, hogy megjelenítve a cselekményt mindenki választhat magának karaktert. Segíthetjük viszont a feldolgozást jó kérdésekkel, például: Mit gondoltok, miért indul valaki vándorolni? Miért volt bölcs Östör király? Te elfogadtad volna a Százarcú ajánlatát? Mikor érezzük magunkat

szabadnak? Mit érzel, amikor meg vagy sértődve? - és hasonlók. Fontos, hogy nyitott kérdések legyenek, ne lehessen igen-nem választ adni.

Ismerni kell azonban a tanulókat és az érdeklődésüknek megfelelően megfogalmazni a továbbgondolást segítő kérdéseket.

4. Általános szabályként tudatosítsuk, hogy az általunk tervezett téma, időtartam és feladatok csak iránymutatóak, lehetséges haladási tervek. Sokkal inkább a tanulócsoport aktuális érdeklődése, kíváncsisága, problémái, szorongásai szolgáljanak a kiindulópontként. Ezeket igyekezzünk oldani, kielégíteni, közösen választ keresni rájuk, hiszen ez az etika óránk fő célja.

5. Életkort tekintve nehéz meghatározni, hogy melyik korosztály az, aki a legfogékonyabb a mesén keresztül tanulni. Függ attól, hogy milyen környezetben nőttek föl a gyerekek, meséltek-e nekik kicsi koruktól kezdve, s ha igen, mit? Egy osztály nem is homogén semmilyen tekintetben, tehát nehéz elképzelni, hogy mindenkit érdekelni fog a téma. Fontos viszont a tanár-diák viszony: mennyire tudja motiválni, befogadóvá tenni az osztályt a pedagógus? Fontos a közhangulat is, hogy a közösség hangadói hogyan viszonyulnak egy témához, módszerhez. Tapasztalatom szerint vagy kisiskolás korban, vagy a középiskola felsőbb évfolyamain érdemes próbálkozni, amikor még nem, illetve már túl vannak a pubertáskorra jellemző általános elutasító magatartáson. Ez is nehéz persze, mert manapság ez a szakasz kitolódik, ugyanakkor sokat megtudhatunk a gyerekekről mesélés közben. Én gimnáziumi 8. osztályosokkal próbáltam földolgozni ezt a mesét és érdekes tapasztalatokat szereztem. Legtöbben érdeklődéssel hallgatták, értelmesen szóltak hozzá a fejezetek utáni körben. Sokakat megfogott a szabadság-rabság téma, jókat beszélgettünk róla több órán keresztül. A hangulatváltozás akkor következett be, amikor egy hosszabb iskolai szünet után a lányok közül páran elkezdtek mondogatni, hogy ők már nagyok a meséhez, a "valóság" érdekli őket. Ez persze megint sok kérdést fölvet: mi a valóság? Van-e köze a mesének a valósághoz? Így hát erre mentünk tovább.

Akkor értettem meg, hogy ez a 13-14 éves kor az, amikor talán legérzékenyebbek arra, hogy ne akarják gyerekként kezelni őket a felnőttek, vagyis igyekeznek "nagyok" látszani. Ennek egyik jele az, hogy elhatárolódnak minden "gyerekesnek" vélt tevékenységtől. Elmondtam ugyan nekik, hogy régebben nem is

gyerekeknek meséltek, hanem felnőtteknek, de ez olyan messze volt tőlük, hogy jobbnak láttam más módszert keresni arra, hogy elérjem a célokat. Ebben az osztályban erre a közös játék vált be. Ezért gondolom, hogy érdekesebb korábban, vagy később próbálkozni a mesével.

6. A kezdetektől Réber László illusztrálta Lázár Ervin meséit nagyon találóan és kifejezően - ha módunk van vetítsük ki ezeket az ábrákat. Mivel nem valósághű ábrázolást, hanem a lényegi mondanivaló kiemelését célozza, ez nem befolyásolja a gyermekek képalkotó fantáziáját, mint ahogy azt a televízióban, számítógépen látott animációs figurák teszik. Ha kisiskolásokkal foglalkozunk készíttethetünk velük is saját rajzot, mert sokat elárulhat a gyermeki lélekről. Nagyobbaknál inkább a szerepjátás, az érzelmek megjelenítése célravezetőbb.

7. Ahogy már írtam: az egyik legfontosabb elem minden kommunikációban de a tanításban különösen a hitelesség, az önzonosság. Csak olyan feladatokat, kérdéseket, segítséget vegyünk igénybe az óratervek kidolgozásához, amelyek belőlünk fakadnak és a tanulók személyiségének legjobban megfelelnek. Nálam a csapatjáték és a beszélgetős, kiscsoportos konzultációs feladatok váltak be legjobban.

Ahogy más órán sem, etika órán sem érünk el csupán prédikációval eredményt. Ahogy ez a nevelés egészére igaz, itt is aláhúznám, hogy nevelni, csak saját példán keresztül lehet. Ahogy élünk és mozgunk, beszélünk és hallgatunk a gyerekek között azáltal nevelődnek. Igaz ez a mesékre is: nem lehet olyan tartalmat átadni, amiben magunk nem hiszünk. Tehát első, hogy a pedagógus legyen elkötelezett a felismert értéket tekintve, de tudjon figyelni és megérteni más szempontokat is (elkötelezettség és rugalmasság). Hiszem, hogy ha szeretettel közelítünk a gyerekek felé, nyitottak, megértőek és elfogadóak vagyunk a másságukat tekintve, akkor önmagunkon keresztül képesek leszünk vonzóvá tenni a meséket is. Ha hagyjuk magunkat elvarázsolódni, észrevétlenül bevonzódnak majd azok is, akikkel kapcsolatba kerülünk. Az se keserítsen el, ha nem látjuk azonnal a gyümölcsét, hiszen tudjuk: néha 100 évet is várni kell, amíg megtörik az átok...

VI. Befejezés

"Akit az istenek szeretnek,
örökre meghagyják gyerekeknek. "
(Heltai Jenő)

Jogosan tehetnénk föl a kérdést: miért pont Lázár Ervin meséjét választottam az etika-erkölcstan kiindulópontjaként? Amióta az eszemet tudom, rengeteg mesét, regényt olvastam, gyerekkoromtól kezdve igazi könyvmolyként mindenevő voltam. Sok értékes szerzőre, jó könyvre találtam, és néhány felejthetőre. Mégis a Szegény Dzsoni és Árnika és a Hétfejű Tündér meséken keresztül értettem meg, hogy itt már többről van szó, mint a Jó és Rossz harcáról. Ezekben a történetekben felülíródik az igazságosság elve a "szeresd felebarátodat, mint önmagadat" parancsával.

Lázár Ervin meséi tehát úgy viszonyulnak a népmesékhez, mint a Biblia Újszövetsége az Ószövetséghez: az előbbi erkölcsi szintje meghaladja az utóbbit, túl mutat rajta azáltal, hogy rossznak is van esélye megjavulni, vagyis az igazságnál előbbre való az irgalom. Sőt! Benne van az is: "Az vesse rá az első követ, aki bűntelen közületek!"⁷⁶

Legismertebb kutatója, Komáromi Gabriella így összegzi az életművet:

"Lázár mesemondóként már nem feltételezte, hogy a világban erkölcsi világrend uralkodik, hogy sors és érdem összhangban vannak, hogy sohasem győzhet a gonosz. De a Lázár-mesék világképében van egy érték, amelyen nem foghat ki semmi: ez a szeretet. Nem mindenható, nem válthat meg mindenkit, vannak kudarcai, szomorúság is fakadhat belőle, de képessé tesz a megbocsátásra, képtelenné a „fogat fogért, szemet szemért” bosszúra. Ez az érték mesevilágának tartóoszlopa.

Lázár meséi tulajdonképpen a szeretet mítoszai."⁷⁷

Pompor Zoltán, aki szintén sokat foglalkozott a hagyaték feldolgozásával és több tanulmányt, dolgozatot írt e témában így méltatja:

"Lázár Ervin a hagyományos népmesei rendet egy hasonlóan időtlen, egyetemes erkölcsiséggel írja felül. Átalakított tündérmeséi ugyanazt a mesei katarzist adják, mint a tündérmesék, az olvasót önismeretre, emberi mivoltának, értékrendjének újragondolására készítetik, ezáltal válnak időtlenné, egyetemes érvényességűvé "⁷⁸

⁷⁶ BIBLIA, Újszövetség, János evangéliuma 8,7

⁷⁷ KOMÁROMI GABRIELLA: *Lázár Ervin élete és munkássága*, Osiris, Bp., 2011. 250.

⁷⁸ Pompor Zoltán : *Mindenből mesét csinállok*. Hitel 2005. 3. sz. 103. old.

Újabb kérdés lehetne, hogy tud-e hatni ma a régi recept? Képes-e meghallani ezt az üzenetet a ma embere? Érdemes-e elővenni olyan meséket, amit talán már nem is értenek a mai gyerekek? Reménykedem benne, hogy türelemmel, szeretettel vissza lehet csempészni a köztudatba és "ha nagyon akarjuk, nekünk is sikerülhet"!

Ezzel kapcsolatban három személyes történettel szeretném zárni a dolgozatomat:

1.) 1988-ban első gyermekünket várva veszélyeztetett kismamaként kórházba kerültem. A nőgyógyászati osztályon volt csak hely, ezért idősebb betegekkel kerültem egy szobába. Nehezen viseltem a testi fájdalmaimon túl a szellemi igénytelenséget, ahogy beszélgettek a szobatársaim, ezért felajánlottam, hogy szívesen olvasok nekik az akkor frissen vásárolt mesekönyvemből. Először idegenkedve fogadták, később maguk kérték, egy hét elteltével pedig sajnálták, hogy megszakad a mesefolyam, amikor jobbra fordult az állapotom és haza mehettem.

2.) Péter öcsémrel annakidején az iskolában sikeresen megutáltatták a nyomtatott betűnek még a látását is. Ehhez hozzátett még anyukája, aki otthon gyakran ezzel szerelte le Peti túlpörgését: „na, eredj olvasni”, vagyis büntetés számba ment a dolog.

10 éves korára ez az ellenszenv már több tantárgyra kihatóan kórossá vált, az elégtelent súrolva. Amikor nálunk nyaralt, az ebéd utáni csendes pihenő alatt hogy ne unatkozzon, feltettem a Szegény Dzsoni és Árnikát hanglemezen. Nagy érdeklődéssel hallgatta, de amikor a rablók üldözik Dzsonit a kacsával és már a nyomukban kurjongatnak - elment az áram (a főkapcsolóval könnyen megoldható...). Peti kétségbe volt esve, most mi lesz velük? Ekkor nagylelkűen felajánlottam könyvben a folytatást. Mondtam, nekem ugyan most nincs időm felolvasni, de nézd, itt jönnek a rablók és megmutattam, hol járnak...Estig elolvasta az egész könyvet. Azóta olvas mást is...

3.) Egyik fiunk elvégezve az agráregyetemet annak rendje-módja szerint elszegődött telepvezetőnek egy baromfitelepre. A tulajdonos megspórolva egy munkás bérét két műszakban szinte éjjel-nappal igénybe vette a jelenlétét elhalmozva intézni valókkal. Ugyan kezdő bérhez képest kecsegtető volt a fizetés és szalonból hozhatott új autót magának a fiunk, - amit soha nem élhetett át azelőtt,- nem csábult el, hanem Szegény Dzsoniként úgy döntött a próbaidő letelte után, hogy nem adja el a szabadságát, az életét pénzért, autóért, inkább elmegy önkénteskedni, világot látni, tapasztalni, tanulni mielőtt megházasodik.

Azt gondolom tehát: érdemes megpróbálni, mert ha csak egy is elgondolkodik a ránk bízottak közül valaki a mesék erkölcsi tartalmán és tanácsot, buzdítást, megküzdési mintát nyer belőlük, már megérte!

Dolgozatom végén hálás szívvel gondolok Dr Szegheő József piarista szerzetes barátunkra, aki ugyan tavaly ősszel átment a túlpartra és "szösszeneteit" azóta többek között talán Fodor Ákossal és Lázár Ervinnel osztja meg, de amíg élünk meríthetünk a www.szepe.hu oldalon fölhalmozott irodalmi és zenei kincsestárából, ahogy azt én is gyakran teszem. Nagyban megkönnyítette a dolgozatom megírását!

Hálás vagyok az ajkai Városi Művelődési Központ könyvtárosainak a lelkes segítségért, akik több szakirodalmat hoztak eléem, mint amit reméltem és feldolgozni képes voltam. Meglepően gazdag gyűjteményre bukkantam itt és figyelmes, türelmes, készséges munkatársakra.

Köszönöm Winkler Mártának a szeretetteljes biztatást és értékelést, sokat lendített rajtam.

Hálásan köszönöm Dr. Csepregi Gyulának és kedves népes családjának, hogy olyan nagy szeretettel és lelkesedéssel kalauzoltak Sárszentlőrincen, Alsó- és Felsőrácegres-pusztán Lázár Ervin gyermekkorának helyszínein egy esős-borongós novemberi hétfőn, hogy dalolni kezdett tőle a lelkem és visszamosolygott minden pocsolja. Nélkülük nem találtam volna oda a Nagyszederfához...(lásd Függelék 1. melléklet)

Gyula édesapja: Csepregi Béla Sárszentlőrinc evangélikus lelkésze volt több mint 40 éven keresztül. Ő keresztelte Lázár Ervin gyermekeit, mert az író és a lelkész között barátság szövődött. (A családtól a sok személyes élményen túl megtudhattam, hogy volt egy másik neves tanulója is a falunak: Petrovics - a későbbi Petőfi - Sándor, aki gimnáziumba járt itt és költeményei közül többek között a szomszédos borjádi méhesbe kocsikázás közben keletkezett a Négyökrös szekéren című...)

S végül köszönöm férjemnek és gyerekeimnek, hogy elviselték ezt a számomra nehéz, de szép időszakot, amikor háttérbe szorult életemben a házi munka és az egyébként megszokott tevékenységek, s kevesebb figyelmem, időm maradt rájuk. Remélni tudom csak, hogy ez megtérülő értékke válik hosszabb távon mindannyiunk számára.

Irodalomjegyzék

ANTALFAI MÁRTA : *Lelki fejlődésünk dimenziói*, Fordulópont 46. szám, XI. évfolyam 2009/4

BAGDY EMŐKE : *Hogyan lehetnénk boldogabbak*, Kulcslyuk kiadó 2010.

BETTELHEIM BRUNO: *A mese bűvölete*, Corvina, 2000.

BIBLIA, *Újszövetség*, Szent István kiadó, Bp. 1987.

BOLDIZSÁR ILDIKÓ: *Meseapoétika*, Akadémia Kiadó, Bp. 2004

DE SAINT-EXUPERY ANTOIN: *A kis herceg*, Móra, Bp., 1975.

DR. PAPP MIKLÓS: *Az életvezetés etikája*, Főiskolai jegyzet, 2009.

ENDE MICHAEL: *Momo*, Móra, Bp., 2000.

FÜLLER TÍMEA: *Tócsatükrökben*, Luther kiadó, 2013.

KÁDÁR ANNAMÁRIA: *Mesepszichológia I.* Kulcslyuk, 2012.

KÁDÁR ANNAMÁRIA: *Mesepszichológia 2.*, Kulcslyuk, 2014.

KAST VERENA: *Férfi és nő a mesében* Euro Advice Kiadó, Bp., 2002

KOMÁROMI GABRIELLA: *Lázár Ervin élete és munkássága*, Osiris Kiadó, Bp. 2011.

LÁZÁR ERVIN : *Szegény Dzsoni és Árnika*, Móra, Bp. 1981.

LÁZÁR ERVIN: *A hétfejű tündér*, Móra, Bp. 1973.

LÁZÁR ERVIN: *A kisfiú meg az oroszlánok*, Móra, Bp. 1964.

LÁZÁR ERVIN: *A négyszögletű kerek erdő*, Móra, Bp., 1985.

LÁZÁR ERVIN: *Bab Berci kalandjai*, Osiris, Bp., 2004.

LÁZÁR ERVIN: *Buddha szomorú*, Szépirodalmi Könyvkiadó Bp. 1973.

LÁZÁR ERVIN: *Manógyár*, Osiris Bp. 2006.

LÁZÁR ERVIN: *Napló*, Osiris, Bp., 2007.

LÁZÁR ERVIN: *Tüskés varabin*, Osiris Bp., 2003.

MASSIMO DIANA: *Felnőtté válás a mesében*, Don Bosco Kiadó, Bp., 2006.

MISCHEL WALTER: *Pillecukorteszt*, HVG Könyvek, Bp. 2015.

ORTNER GERLINDE: *Gyógyító mesék*, Magyar Könyvklub, Bp., 1996.

POMPOR ZOLTÁN: *Mindenből mesét csinállok*, Hitel, 2005. 3. szám p.103.

ROBERT FISHER: *Tanítsuk a gyermekeinket gondolkodni erkölcsről és erényekről*.

Műszaki kiadó, Bp., 2008.

TÖRÖK PÉTER: *Ki vagyok én?* Szent Gellért Kiadó, Bp. 2012

ÚJ MAGYARORSZÁG, *Bóbita* melléklet 1991., szept. 13.

VEKERDY TAMÁS: *Érzelmi biztonság*, Kulcslyuk Kiadó Bp. 2011.

VILÁGIRODALMI KISENCIKLOPÉDIA, Gondolat, Bp., 1978. 2. kiadás

POLCZ ALAINE: *A gyógyító mese*, Fordulópont, I. évfolyam, 1999/4

VÖRÖSMARTY MIHÁLY *Összes költeménye*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1959.

WASS ALBERT: *Te és a világ*, Kráter Pomáz, 2001.

WEÖRES SÁNDOR: *A teljesség felé*, Tercium kiadó, Bp., 1995.

Rezümé

Dolgozatomban arra tettem kísérletet, hogy bizonyítsam mennyire alkalmas lehet az etika-erkölcstan tanításában, az értékek hiteles átadásában a mese, különösen pedig Lázár Ervin: Szegény Dzsoni és Árnika meséje. Általánosságban elmondható a kutatók felmérései alapján, hogy a mesének értékközvetítő szerepe és a tudattalan szférára is hatása van. Ezért kiemelten fontos az oktató-nevelő munkában.

Nem volt céлом kutatni a mese hatását, sem elemezni az eredetét, megelégedtem a szakirodalmak ide vonatkozó állításaival kiegészítve azzal, amit a saját szülői-tanítói gyakorlatomban tapasztaltam.

Igyekeztem meggyőzően alátámasztani: milyen kincseket lehet Lázár Ervin meséiben találni, amelyek maradandó élményt és a formálódásra lehetőséget nyújtanak gyerekek-felnőttek egyaránt.

Munkám során magam is sokat kaptam, új felismerésekkel gazdagodtam, új barátokat szereztem. Reményeim szerint egyre többen lesznek, akik fölfedezik majd, hogy milyen kincses ládán ülünk mi magyarok!

Weöres Sándor: Tündérek, manók

Az állat-, növény-, ásvány-fajok angyalai és ördögei: a tündérek, manók. Nem lények; nem az időben, hanem a változatlanban vannak. Figyelj meg egy fölrebbenő verébcsoportot: ami a szárny-zizzenésükben nem a természeti hang, de valami édes együgyűség: ez a verébcapat tündére. Vagy figyelj meg egy diófát: ha tépázod, kelletlenül és viszolyogva adja gyümölcsét; s ha szeliden, tisztelettel közeledsz hozzá, szívesen adakozni kezd és megpillantod a lefosztottnak látszó alsó ágakon a leg-elérhetőbb és addig észre nem vett diókat: ez a diófa tündére.

Függelék

1. Ahonnan elindult minden

2. Íróasztala a sárszentlőrinci emlékházban...

3. Mesét hallgató felnőttek...

5. Berzsián elment...

6. Leltár: a Masoko köztársaság személyes kincstára

